

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Pro A. Cluentio Avito

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

in eodem homine præficiendo vidimus : quid est, quod aut de re, 1 aut de perficiendi facultate dubitemus? Ego autem, quidquid in me est studii, consilii, laboris, ingenii, quidquid hoc beneficio populi Romani, atque hac potestate prætoris, quidquid auctoritate, fide, constantia possum; id omne ad hanc rem conficiendam, tibi, & populo Romano polliceor, ac defero. testorque omnem deos, & eos maximè, qui hinc loco, tempore præfident, qui *omnium mentes eorum, qui ad rempub. advenit, maximè perspicunt*, me hoc neque rogatu facere cuiusquam, neque quod Cn. Pompei gratiam mihi per hanc causam conciliari putem, neque quod mihi ex cuiusquam amplitudine, aut *præfiliis periculis, aut adjumenta* honoribus quæram : propterea quod pericula facile, ut

hominem præstare oportet, 2 innocentia testi pellemus; 3 honorem autem neque ab uno, neque ex hoc loco, sed eadem nostra illa laboriosissima ratione vitæ, si vestra voluntas feret, consequemur. Quamobrem, quidquid in hac causa mihi susceptum est, *Quirites, id omne me reipubl. causa suscepisse* confirmo : tantumque abest, ut aliquam bonam gratiam mihi quæsisse videar, ut multas etiam similitates partim obscuras, partim apertas intelligam, mihi non necessarias, vobis non inutilis, suscepisse. sed ego me hoc honore præditum, tantis vestris beneficiis affectum, statui, Quirites, vestram voluntatem, & reipubl. dignitatem, & salutem provinciarum, atque sociorum, *mei omnibus commodis, & rationibus præferre oportere.*

M. TULLII CICERONIS

PRO

A. CLUENTIO AVITO,

ORATIO DECIMA QUARTA.

SYNOPSIS.

¶ *Quæstio, An Cluentius Oppianicum vestriorem veneno sustulerit, & An Oppianicus ipse condemnatus. Accusator T. Arruntius Pisaurensis: Reus A. Cluentius: Patronus Cluentii Cicero: idemq; Prætor de pecuniis repetundis: Prætor, Q. Naso: Judex, Q. Volconius, Acta in foro anno 687. Eventus. Cluentius absolutus.*

A NIMADVERTI, iudices, omnem accusatoris orationem, in duas diuisam esse partes: quarum altera mihi niti, & magnopere confidere videbatur *invidiâ jam inveteratâ* iudicii Juniani: 1 altera tantummodo consuetudinis causa timide, & diffidenter attingere rationem *veneficii* criminum: qua de re lege est hæc quæstio constituta. Itaq; mihi certum est hanc eandem distributionem, invidiæ, & criminum, sic in defensione servare, ut omnes intelligant, nihil me nec subterfugere voluisse reticendo, nec obscurare dicendo. Sed cum considero, quomodo mihi in utraque re sit elaborandum, altera pars, ea quæ propria est iudicii vestri, & legitima veneficii quæstionis, per mihi brevis, & non magna in dicendo contentionis fore videtur: altera autem, quæ procul à iudicio remota est, quæ concionibus seditiose concitatis ac commodatior est, quàm tranquilliss, moderatissq; iudicii, prospicio, quantum in agendo difficultatis, & quantum laboris sit habitura. Sed in hac tanta difficultate illa me res tamen, iudices, consolatur, quod vos de *arminibus* sic audire consuevistis, ut eorum omnem dissolutionem ab oratore quæzatis: ut non existimetis, plus vos

ad salutem reo largiri oportere, quàm quantum defensor, *purgandis criminibus*, consequi, & dicendo probare poterit. De *invidia* autem sic inter vos disceptare debetis, ut non, quid dicatur à nobis, sed quid oporteat dici, consideretis. Agitur enim in criminibus, A. Cluentii proprium periculum: in invidia, causa communis. Quamobrem alteram partem causæ sic agemus, ut vos doceamus: alteram sic, ut oremus. in altera, *diligentia vestra* nobis adjungenda est: in altera, *fides imploranda*. nemo est enim, qui invidiæ, sine vestro, ac sine talium virorum subsidio possit resistere. Equidem quod ad me attinet, quod me verum, nescio. nequem fuisse illam infamiam iudicii corrupti? nequem illam rem agitatam in concionibus? jactatam in iudiciis? commemoratam in senatu? evellam ex animis hominum tantam opinionem? tam penitus insitam? tam vetustam? non est nostri ingenii: vestri auxilii est, iudices, hujus innocentie sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma, atque in *communis incendio* subvenire. Etenim sicut aliis in locis parum firmamenti, & 2 *parum virium veritas* habet: sic in hoc loco *falsa invidia* imbecilla esse debet. **DO MINETVR** in concionibus, jaceat in iudiciis: valeat in opinionibus, ac sermonibus imperitorum,

B b 3

ab

1. *Ans de perficiendi facultate.* Idem codex reficiendo, quod minime repudiandum. *res* propriè dicuntur, qui in magistratu aut potestate sunt, cum iis magistratus vel imperia continuantur in annum sequentem. accedunt ad hanc lectionem Palat. sext. sept. Gruter. in quibus *præficiendo*.

2. *Innocentia testi pellemus.* Idem exemplar, item Vverd. *repellimus, Quirites*, inquit Gulielmus.

3. *Honorem autem neque ab uno.* Haud secus olim Cuij, Pall. nostri Grut. Hittorp. &c. posterius editi, *honores*; haud scio quam bene unus enim Ciceroni reliquis ex annis magistratibus, consulatus.

1. *Arminibus.* Gulielmus legit *alios* an. sed poterat subaudi, *videtur*, quod præcessit.

2. *Parum virium veritas habet.* Propugnatur hæc scripturam Victorius lib. xxiv. Variar. Lectio. cap. 2. reperitve ego in sex Palæensis calamo exaratis. nam unus eorum frontispicio isto desitit ebat, sed idem reperit in exemplari S. Victorii Gulielmus. defendit tamen amicus auct. *Vrines* vulgatum *fulvas*, tanquam subnixum libris

scriptis, qui & videatur. nam in editis antiquis extare ipse testor. sed quis asseverabit ipsos non subisse manum correctoris? lectionem nostram pluribus Græcorum Latinorumque auctorum quasi tibi inibus felci ad illud Livii libro xxii. cap. 39. *Labrare nixi* *sepe ajunt: exstingui nunquam*, quam lectionem ibidem stabili; contra Mureti veterem, contra ansei nostri Scipionis Gentilis recentem emendationem.

quod ingenii prudentium repudietur: vehementer habeat
 repentinus impetus, spacio interposito, & causa cognita
 confenscat. denique illa definitio iudiciorum æquorum,
 quæ nobis à maioribus tradita est, retineatur: ut in iudiciis
 & sine invidia culpa plectatur, & sine culpa invidia ponatur.
 Quamobrem à vobis, iudices, antequam de ipsa causa
 dicere incipio, hæc postulo: primum id, quod æquissimum
 est, ut nequid huc præiudicati afferatis: etenim non modò
 auctoritatem, sed etiam nomen iudicum amittemus, nisi
 hic ex ipsis causis iudicabimus, ac si ad causas iudicia iam
 facta domo deferemus. deinde siquam opinionem iam vestris
 mentibus comprehendistis, si eam ratio convellat,
 a si ratio labefactabit, si denique veritas extorquebit: ne
 repugnetis, eamque animis vestris aut libentibus, aut æquis
 remittatis: tum autem, cum ego unaquaque de re dicam,
 & diluam, ne ipsi quæ contraria sunt, taciti cogitationi vestra
 subiciatis: sed ad extremum expectetis, & me meum
 dicendi ordinem servare patiamini: cum peroraro, tum, si
 quid erit præteritum, à me requiratis. Ego me, iudices, ad
 eam causam accedere, quæ iam per annos octo continuos
 ex contraria parte audiatur, atque ipsa opinione hominum
 tacita propè convicta, atque damnata sit, facile intelligo:
 sed, si quis mihi deus vestram ad me audiendum benevolentiam
 conciliarit: efficiam profectò, ut intelligatis, nihil
 esse homini tam timendum, quam invidiam: nihil innocenti, susce-
 pta invidia, tam optandum, quam æquum iudicium, quod
 in hoc uno denique falsæ infamiae finis aliquis, atque exitus
 reperitur. Quamobrem magna me spes tenet, si ea, quæ
 sunt in causa, explicare, atque omnia dicendo consequi po-
 ruero, hunc locum, confessumque vestrum, quem illi horri-
 bilem A. Cluentio, ac formidolosum foro putaverunt,
 eum tandem ejus fortunæ miseræ, multumque iacturæ por-
 tum, ac periculum futurum. Tamen permulta sunt, quæ
 mihi, antequam de causa dicam, de communibus invidiæ
 periculis dicenda esse videantur: tamen, ne diutius oratione
 mea suspensa expectatio vestra teneatur, aggrediar ad
 erimen cum illa deprecatione, iudices, quæ mihi sæpius
 utendum esse intelligo, sic ut me audiat, quasi hoc tem-
 pore hæc causa primum dicatur, sicuti dicitur; non quasi
 sæpe jam dicta, & numquam probata sit. hodierno enim
 die primum veteris istius criminis diluendi potestas est da-
 ta: ante hoc tempus error in hac causa, atque invidia versata
 est. Quamobrem dum multorum annorum accusationi
 breviter, dilucideque respondeo, quæso, ut me, iudices,
 sicuti facere instituitis, benigne, attenteque audiat. Cor-
 ruptissimè dicitur A. Cluentius iudicium pecunia, quò inimi-
 cum suum innocentem, Statium Albiu, condemnaret.
 Ostendam, iudices, primum, quoniam caput illius atrocita-
 tis, atque invidiæ fuit, innocentem pecunia circumven-
 tum, neminem unquam maioribus criminibus, graviori-
 bus testibus esse in iudicium vocatum: dein ea de eo
 præiudicia esse facta ab ipsis iudicibus, à quibus condemna-
 tus est, ut non modò ab iisdem, sed ne ab aliis quidem ul-
 tis, absolvi ullo modo posset. Cum hæc docuero, tum illud
 ostendam, quod maxime requiri intelligo, iudicium illud
 pecunia esse tentatum, non à Cluentio, sed contra Cluentium:
 faciamque, ut intelligatis, in tota illa causa quid
 res ipsa tulerit, quid error affixerit, quid invidia consti-
 rit. Primum igitur illud est, ex quo intelligi possit, debuisse
 Cluentium magnopere causæ considerare, quòd ceteris criminibus
 criminibus. & testibus fretus ad accusandum descenderet,
 hoc loco faciendum mihi, iudices, est, ut vobis breviter

illa, quibus Albius condemnatus est, crimina exponam.
 Abste peto, Oppianice, ut me invitum de patris tui causa
 dicere existimes, adductum fide, atque officio defensionis.
 etenim tibi si in præsentia satisfacere non potuero, tamen
 multæ mihi ad satisfaciendum reliquo tempore facultates
 dabuntur: Cluentio nisi nunc satisfecero, postea mihi satis-
 faciendi potestas non erit. simul & illud quis est, quò
 dubitare debeat, contra damnatum, & mortuum, pro insulari,
 & viro dicere: cum illi, in quem dicitur, damnatio omne
 ignominie periculum jam obtulerit, mors verò etiam do-
 loris? huic autem, pro quo dicitur, nihil possit offensionis
 accedere sine acerbissimo animi sensu, ac dolore, & sine
 summo dedecore vitæ, ac turpitudine? Atque, ut intelli-
 gatis, Cluentium non accusatorio animo, non ostentatione
 aliqua, aut gloria adductum, sed nefaris injuriis, quotidia-
 nis insidiis, proposito ante oculis vitæ periculo, nomen
 Oppianici detulisse, paullo longius exordium rei demon-
 stranda repetam: quòd quæso, iudices, ne molestè patiamini.
 FRANCIS ENIM COGNITUS, multò facilius extrema
 intelligetis. A. Cluentius Avitus, fuit pater huiusce, iudi-
 ces, homo non solum municipii Larinatis, ex quo erat, sed
 etiam regionis illius, & vicinioris, virtute, existimatione,
 nobilitate facile princeps. Is cum esset mortuus, Sulla, &
 Pompejo Coss. reliquit hunc annos xv natum: grandæram
 autem, & nubilem filiam: quæ brevi tempore post patris
 mortem nupit A. Aurio Melino, consobrino suo, adoles-
 centi in primis, ut tum habebatur, inter suos & honesto,
 & nobili. Cum essent hæc nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ
 concordie, repente est exorta mulieris importuna nefaria
 libido, non solum dedecore, verum etiam scelere con-
 vincita. Nam Saffia mater huius Aviti (mater enim à me,
 3 nominis causa, tamen in hunc hostili odio, & crudelitate
 est, mater, inquam, appellabitur; neque unquam illa ita de
 suo scelere, & immanitate audivit, ut naturæ nomen amittat,
 quò enim ipsum nomen amantius, indulgentiusque
 maternum, hoc illius matris, quæ multos jam annos, &
 nunc cum maxime filium interfectum cupit, singulariter
 scelus, majore odio dignum esse ducetis.) Ea igitur mater A-
 viti, Melini illius adolescentis, generi sui, contra quàm fas
 erat, amore capta, primò, neque id ipsum diu, quoquo mo-
 do poterat, neque in illa cupiditate continebatur: deinde
 ita flagrate cœpit amentia, sic inflammata ferri libidine, ut
 eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula fa-
 milia, non hominum fama, non filii dolor, non filiaæ mœ-
 ror à cupiditate revocaret. Animum adolescentis, nondum
 consilio, ac ratione firmatum, pellexit iis omnibus rebus,
 quibus illa ætas capi, ac deliniri potest. filia, quæ non so-
 lum illo communi dolore muliebri in ejusmodi viri inju-
 riis angeretur, sed nefarium matris pellicatum ferte non
 posset, de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur,
 ceteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat: in huius
 amantissimi sui fratris manibus, & gremio, marore, & la-
 crymis consenscebat. Ecce autem subitum divortium,
 quod solatium malorum omnium fore videbatur. discedit
 à Melino Cluentia: ut in tantis injuriis, non invita: ut à
 viro, non libenter. Tum verò illa egregia, ac præclara ma-
 ter, palam exultare læticia, ac triumphare gaudio cœpit,
 victrix filia, non libidinis. Itaque diutius suspensionibus ob-
 scuræ lædi famam suam noluit: lectum illum genitalem,
 quem biennio ante filia suæ nubenti straverat, in eadem
 domo sibi ornari, & sterni, expulsa, atque exturbata filia,
 jubet. nubit genero focrus, nullis auspiciis, nullis aucto-
 ribus,

1. Si ratio labefactabit. Lambinus oratio, ex mss. suis, ut ait: quos
 puto restringendos ad unum exemplar S. Victoris, in quo ita extare
 adnotavit Goulielmus. nostri certe Pall. stant à vulgato, neque desor-
 runt ead. antiquæ.

2. Scelere convulsa. Ita est in mss. nostris, sed literis adeo ambiguis,

ut inde etiam fieri possit convulsa: quomodo habent editiones post-
 riores: priores enim convulsa ita tenent ut ultimæ originis exhibeant
 item convulsa.

3. Nominis causa. Lambin. in omni causa, ex mss. ut ait, sed infulse, &
 modo quid sentio, & contra Pall. nostros, & editantq.

rebus, funestis omnibus omnium. O mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam, in omni vita inauditum! & libidinem effrenatam, & indomitam! ô audaciam singularem! non timuisse, si minus *viam deorum, hominumque famam*, at illam ipsam noctem, faceisque illas nuptiales? non limen cubiculi? non cubile filiae? non parietes denique ipsos, superiorum testis nuptiarum? perfrigit, ac prostravit omnia cupiditate, ac furore: vicit pudorem libidō, timorem audacia, rationem amentia. Tulit hoc commune dedecus jam familiae, cognationis, nominis, graviter filius: augebatur autē ejus molestia quotidianis querimoniis, & assiduo fletu fororis, statuit tamen nihil sibi in tantis injuriis, ac tanto scelere matris, gravius faciendum, quam ut illa matre ne uteretur: ne quam videre sine summo animi dolore non poterat, ea si matre uteretur, non solum videre, sed etiam *probare* suo iudicio putaretur. Initium quod huic cum matre fuerit simultatis, audistis: perstinuisse hoc ad causam, tunc, cum reliqua cognoveritis, intelligetis. nam illud me non praeferit. **CIVIS MODICVMQVE MATER SIT**, tamen in iudicio filii de turpitudine parentis dici vix oportere, non esse ad ullam causam idoneus, iudices, si hoc, quod in communibus hominum sensibus, atque in ipsa natura positum, atque infixum est, id ego, cum ad amici pericula depellenda adhiberem, non viderem. Facile intelligo **NON MODO** reticere homines parentum injurias, sed etiam animo æquo ferre oportere. Sed ego ea, quæ ferri possunt, ferenda: quæ taceri, tacenda esse arbitror. Nihil in vita vidit calamitatis A. Cluentius, nullam periculum mortis adiit, nihil mali timuit, quod non totum à matre esset confutum & profectum. quæ hoc tempore siletet omnia, atque ea, si oblivione non posset, tamen taciturnitate sua testis esse pateretur. sed ea verò sic agit, ut proflus reticere nullo modo possit. Hoc enim ipsum iudicium, hoc periculum, 1. illa accusatio, omnis testium copia quæ futura est, à matre initio est adornata à matre hoc tempore instruitur, atque omnibus ejus opibus & copiis comparatur: ipsa denique nuper Larino, hujus opprimendi causa, Romam advolavit. præter est mulier audax, pecuniōsa, crudelis: 2. instituit accusatores, instruit testes: squalore hujus & sordibus latatur: exitium exopiat: sanguinem suum profundere omnem cupit, dummodo profulum hujus ante videat. Hæc nisi omnia per pexeritis in causa: temerè a nobis illam appellari putatote. sin autem erunt & aperta, & nefaria: Cluentio ignoscere debetis, quod hæc à me dici patiar: mihi ignoscere non deberetis, si tacerem. Nunc jam summam exponam, quibus criminibus Oppianicus damnatus sit: ut & constantiam A. Cluentii, & rationem accusationis perspicere possitis. Ac primùm causam accusandi quæ fuerit, ostendam: ut id ipsum A. Cluentium *vi & necessitate coactum* fecisse videatis. Cum manifestò venenum deprehendisset, quod vir matris Oppianicus ei paravisset; & res non conjectura, sed oculis, ac manibus teneretur, neque in causa ulla dubitatio posset esse: accusavit Oppianicum, quàm constantem, & quàm diligenter, postea dicam: nunc hoc scire vos volui, nullam huic aliam accusandi causam fuisse, nisi uti propositum vitæ periculum, & quotidianas capitis insidias hac una ratione vitare. Atque, ut intelligatis, his accusatum esse criminibus Oppianicum, ut neque accusator timere, neque reus sperare debuerit: pauca vobis illius iudicii crimina

exponam: quibus cognitis, nemo vestrum mirabitur, illum, dissidentem rebus suis, 3. ad Stalenum, atque ad *pecuniam confugisse*. Larinas quidam fuit Dinea, socrus Oppianici: quæ filios habuit M. & Numerium Aurius, & Cn. Magium, & filiam Magiam, nuptam Oppianico. M. Aurius adolescentulus, bello Italico captus apud Asculum, in Q. Sergii senatoris, ejus, qui inter sicarios damnatus est, manus incidit, & apud eum fuit in *ergastulo*. Numerius autem Aurius frater, mortuus est, heredemque Cn. Magium, fratrem suum, reliquit. postea Magia, uxor Oppianici, mortua est. postremò unus, qui reliquus erat, Dinea filius. Cn. Magius, est mortuus: is fecit heredem illum adolescentem Oppianicum sororis suæ filium, eumque partiri cum Dinea matre iussit. interim venit index ad Dineam, neque obscurus, neque incertus, qui nuntiaret ei filium ejus, M. Aurius, vivere: & in agro Gallico esse in servitute. Mulier, amissis liberis, cum unus filii recuperandi spes esset ostentata, omnes suos propinquos, filiique sui necessarios convocavit, & ab iis sēns petivit ut negotium susciperent, adolescentem investigarent, sibi restituerent eum filium. 4. quem tantum unum ex *multa* fortuna reliquum esse voluisset. Hæc cum agere instituisset, oppressa morbo est. itaque testamentum fecit ejusmodi, ut illi filio n. s. cccc. cccc. millia legaret, heredem institueret eundem illum Oppianicum, nepotem suum. atque his diebus paucis est mortua. propinqui tamen illi, quemadmodum viva Dinea instituerant, ita mortua illa ad investigandum Aurius cum eodem illo indice in agrum Gallicum profecti sunt. Interim Oppianicus, ut erat, sicuti multis ex rebus reperietis singulari scelere, & audacia, per quandam Gallicanum, familiarem suum, primùm illum *indiciem pecunia corruptum*: deinde ipsum Aurius, non magna jactura facta, tollendum, interficiendumque curavit. Illi autem, qui erant ad propinquum investigandum, & recuperandum profecti, litteras Larinum ad Aurius, illius adolescentis propinquos, suosque necessarios, mittunt: sibi difficile esse investigandi rationem, quod intelligerent indicem ab Oppianico esse corruptum. Quas litteras A. Aurius, vir fortis, & experiens, & domi nobilis, M. illius Auri propinquus, in foro, palam multis audientibus, cum adesset Oppianicus, recitat, & clarissima voce se nomen Oppianici, si interfectum M. Aurius comperisset, delaturum esse testatur. Interim brevi tempore illi, qui erant in agrum Gallicum profecti, Larinum revertuntur: interfectum esse M. Aurius renuntiant. animi non solum propinquorum, sed etiam omnium Latinum odio Oppianici, & illius adolescentis *miserordia* commoventur. Itaque cum A. Aurius, qui antea denuntiabat, clamore hominem, ac minis inter qui cœpisset: Larino profugit, & se in castra clarissimi viri Q. Metelii, contulit. Post illam *fugam & sceleris, & conscientia testem*, numquam se iudiciis, numquam legibus, numquam inimicis committere auius est: sed per illam L. Sullæ vim, atque victoriam, Latinum in summo timore omnium, cum armatis advolavit: quatuor viros, quos municipes fecerant, sustulit: se à Sulla, & alios præterea treis, factos esse dixit: & ab eodem sibi esse imperatum, ut Aurius illum, qui sibi delationem nominis, & capitis periculum ostentarat, & alterum Aurius, & eius C. filium, & Sex. Virbium, quo lequestre in illo indice corrumperendo dicebatur esse usus, *proferendos*, interficiendosque

Bb 4 dosque

1. Illa accusatio. Lambinus, hæc accusatio, sed contra iussu. & assentio Guillemio arbitrantur binas istas voces, esse interpretis. idem tamen delero solo illas, potabatur legi posse; & accusatio omnia, omnia testium copia. etc.

2. Instituit accusatores, instruit testes. Invenit hæc perverte Lambinus, instituit accusatores, materia scilicet, instruit testes, pecunia. adnotat Guillemius.

3. Ad Stalenum, atque ad pecuniam. Videtur in Victoriano codice scri-

pro, ex Staleno, factum deinde Stajeno. & vero utroque modo legi in exemplaribus vetustis, sicut est quod iudicavit Rivius. addeatur quoque P. Victorius lib. xxxvii. Var. lect. cap. ii.

4. Legem tantum unum. Sic ex sepe Pall. unus tantum, reliqui sex, tandem, quod & pro tantum sumi, exemplis palam fecit Schœtus noster libro iv. Nodor. cap. 18. Lambinus edidit tam, quod & in libro S. Victoris; sed ita ut & superscriptum haberet illud tantum.

dosque curaret. Itaque, illis crudelissimè interfectis, non mediocri ab eo ceteri proscriptionis, & mortis metu terrebantur. His rebus in causa, iudicioque patefactis, quis est, qui illum absolvi posse arbitraretur? Atque hæc parva sunt: cognoscite reliqua: ut non aliquando condemnatum esse Oppianicum, sed aliquandiu incolumem fuisse miremini. Primum videte hominis audaciam. Sassiã in matrimonium ducere, Aviti matrem, illam, cujus virum A. Aurium occiderat, concupivit. Utrum impudentior hic, qui postulet: an crudelior illa, si nubat, difficile dictu est. sed tamen utriusque humanitatem, constantiamque cognoscite. Perit Oppianicus, ut sibi Sassiã nubat, & id magnopere contendit, illa autem non admiratur audaciam, non impudentiam aspernatur, non denique illam Oppianici domum viri sui sanguine redundantem, reformidat: sed quod haberet treis ille filios, idcirco se ab his nuptiis abhorere respondit. Oppianicus, qui pecuniam Sassiæ concupisset, domo sibi querendum remedium exilimavit ad eam moram, quæ nuptiis afferebatur. Nam, cum haberet ex Novia infantem filium: alter autem ejus filius, Papiamatus, Theani Appuli, quod abest à Larino decem & octo millia passuum, apud matrem educaretur: a recessu subito sine causa puerum Theano: quod facere, nisi ludis publicis, aut festis diebus, antea non solebat. Mater nihil mali misera suspicans, mittit. Ille se Tarentum proficisci cum simulasset, eo ipso die puer, cum hora undecima in publico valens visus esset, ante noctem mortuus, & postridie, antequam luceret, combustus est. Atque hunc tantum mortuorem matri prius hominum rumor, quam quisquam ex Oppianici familia renuntiavit. Illa cum uno tempore audisset sibi non solum filium, sed etiam exsequiarum munus ereptum, Larinum confestim exanimata venit, & ibi de integro funus jam sepulto filio fecit. Dies nondum decem intercesserant, cum ille alter filius infans necatur. Itaque nubit Oppianico continuo Sassiã, 2. latanti jam animo, & spe optima confirmato. nec mirum, quæ se non nuptialibus donis, sed filiorum funeribus delinitam videret. 3. ita quod ceteri propter liberos pecuniæ cupidiores solent esse, ille propter pecuniam liberos amittere iucundum esse duxit. Sentio, iudices, vos pro vestra humanitate, his tantis sceleribus breviter à me demonstratis, vehementer esse commotus. Quo tandem igitur animo fuisse illos arbitramini, quibus his de rebus non modò audiendum fuit, verum etiam iudicandum? Vos auditis de eo, in quem iudices non estis: de eo, quem non videtis: de eo, quem odisse, jam non potestis: de eo, qui & natura, & legibus satisfecit: quem leges exilio, natura morte multavit: auditis non ab inimico, auditis sine testibus: auditis, cum ea, quæ copiosissimè dici possunt, breviter à me, strictimque dicuntur. Illi audiebant de eo, de quo jurati sententias ferre debebant: de eo, cujus presentis nefarium, & confeceratum vultum intuebantur: de eo, quem odierant propter audaciam: de eo, quem omni supplicio dignum esse ducebant, audiebant ab accusatoribus: audiebant verba multorum testium: audiebant, cum unaquaque de re à P. Canutio, homine eloquentissimo, graviter, & diu diceretur. Et est quisquam, qui, cum hæc cognoverit, suspicari possit, Oppianicum iudicio oppressum, & circumventum esse innocentem? Acervatim jam reliqua, iudices, dicam, ut ad ea, quæ propiora hujus causæ, & adjunctiora sunt, perveniam.

Vos, quæso, memoria teneatis, non mihi hoc esse propositum, ut accusem Oppianicum mortuum: sed, cum hoc persuadere vobis velim, iudicium ab hoc non esse corruptum, hoc uti initio, ac fundamento defensionis: Oppianicum, hominem sceleratissimum, & nocentissimum, esse damnatum: qui uxori suæ Cluentiæ, quæ amita hujus Aviti fuit, cum ipse poculum dedisset, subito illa in media potione exclamavit, se maximo cum dolore mori: nec diutius vixit, quàm locuta est. nam in ipso sermone hoc, & vociferatione mortua est. & ad hanc mortem tam repentinam, vocemque morientis, omnia praterca, quæ solent esse indicia, & vestigia veneni, in illius mortuæ corpore fuerunt. Eodemque veneno C. Oppianicum, fratrem necavit. Neque est hoc satis: tamen si in ipso fratre patricio nullum scelus pratermissum videret: tamen, ut ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi alius sceleribus antè munivit. Nam cum esset gravida Avitia, fratris uxor, & jam appropinquare partus videretur: mulierem veneno interfecit, ut unâ illa, & quod erat ex fratre conceptum, necaretur. Postea fratrem aggressus est: qui serò, jam exhausto illo poculo mortis, cum & de suo, & de uxoris interitū clamaret, testamentumque mutare cuperet, in ipsa significatione hujus voluntatis, est mortuus. Ita mulierem, ne partu ejus ab hereditate fraterna excluderetur, necavit: fratris autem liberos prius vita privavit, quàm illi hanc ab natura propriam lucem accipere potuerunt: ut omnes intelligerent, nihil ei clausum, nihil sanctum esse posse: cujus ab audacia, fratris liberos ne materni quidem corporis custodia tegere potuisset. Memoria teneo, Milesiam quandam mulierem, cum essem in Asia, quod ab heredibus secundis accepta pecunia, partum sibi ipsa medicamentis abegisset, rei capitalis esse damnatam: neque injuria: quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familiæ, designationem reipub. civem, sustulisset. Quanto Oppianicus in eadem injuria majore supplicio dignus? siquidem illa, cum suo corpori viam attulisset, se ipsam cruciavit: hic autem idem illud effecit per alii corporis mortem, atque cruciarum. Ceteri non videntur in singulis hominibus multa pericidia suscipere posse: Oppianicus inventus est, qui in uno corpore plura necaret. Itaque cum hanc consuetudinem, audaciamque cognosceret avunculus illius adolescentis Oppianici, Cn. Magius: sique gravi morbo affectus esset, & heredem, illum sororis suæ filium, faceret: amicis adhibitis, presentem matrem suam, Dineam, uxorem suam interrogavit, essetne prægnans: quæ cum se esse respondisset: ab ea petivit, ut se mortuo, apud Dineam, quæ tum ei mulieri forcrus erat, quoad pareret, habitaret, diligentiamque adhiberet, ut id, quod conceperat, servaret, ut salvum parere posset. Itaque ei, testamento legat grandem pecuniam à filio, siqui natus esset: ab secundo herede nihil legat. Quid de Oppianico suspicatus sit, videtis: quid iudicetis, obcurum non est. Nam, cum ejus filium faceret heredem, enim tutorem liberis non adscripsit. Quid Oppianicus fecerit, cognoscite: ut illum Magium intelligatis longè a se impexisse morientem. Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, siqui natus esset, eam presentem Oppianicus non scibitam mulieri solvit: si hæc solutio legatorum, & non merces abortitionis appellanda est. Quo illa pretio accepto, multisque præterea munibus, quæ tum ex tabulis Oppianici recitabantur, spem illam, quam in alvo commendatam à viro

centi-

1. Illam Oppianici domum viri sui sanguine redundantem. Ita primus quæsi, firmavitque scriptis suis P. Victorius lib. XV. Var. lect. cap. 20. nam postea editi, Oppianicum, quod in Pal. sexto ac septimo præ manu. ar enim reliqui, neque domum agnoscent, neque viderent, ut suspicer aliquid quid adhuc subsistat, de quo cogitare possint subtilioris ingenii Critici. obvium quidem est, villam Oppianici, sed non placet.

2. Latanti jam animo & spe optima confirmato. Ita editio anni

CCCCXXXIX. & Pal. sec. nec non exemplar S. Victoris. vulgata, confirmata.

3. Ita quod ceteri. Coniecit Gulielmus, cum ceteri. Scripti autem Ita, ex Pal. sec. & S. Victor. nec non ead. antiquis. nam ceteri ceteri scripti, Itaque ceteri, sed Itaque heic locum non habet, quod statim præcesserat.

4. Exhausto illo poculo mortis. Gulielmus tentat, mortifero. sed Pall. omnes adhaerent vulgato. malum doleri potius illud mortis.

continebat, victa avaritia sceleri Oppianici vendidit. Nihil posse jam ad hanc improbitatem addi videtur. attendite exitum. Quæ mulier obtestatione viri decem illius mensibus ne domum quidem ullam, nisi focrus suæ, nosse debuit, hæc quinto mense post viri mortem ipsi Oppianico nupsit. quæ nuptiæ non diuturnæ fuerunt. erant enim non matrimonii dignitate, sed sceleris societate conjunctæ. Quid? illa cædes Asinii Larinatis, adolescentis pecuniosus. i. quàm clara tum, recentire? quàm omnium sermone celebrata? 2. Fuit Avilius quidam Larinas perditæ nequitia, & summa egestate, 3. arte quadam præditus ad libidines adolescentulorum excitandas accommodata: qui, ut se blanditiis, & assentationibus in Asinii consuetudinem penitus immerit, Oppianicus continuo sperare cepit, hoc se Avilio, tanquam aliqua machina admoda, capere Asinii adolescentiam, & fortunas ejus patrias expugnare posse. Ratio excogitata Larini est: res translata Romam, iniri enim id consilium facilius in solitudine, pernici rem ejusmodi commodis in turba posse arbitrati sunt. Asinius cum Avilio Romam est profectus. Hos vestigiis Oppianicus consecutus est. Jam ut Romæ vixerit, quibus conviviis, quibus flagitiis, quantis, & quàm profusus sumptibus, non modo conficio, sed etiam conviva, & adjutore Oppianico: longum est mihi dicere, præsertim ad alia proferanti. Exitum hujus *astutulæ familiaritatis* cognoscite. Cum esset adolescens apud mulierculam quandam, atque ibi pernoctaret, 4. & ibi diem posterum commoraretur: Avilius, ut erat constitutum, simulat se egrotare, & testamentum facere vellet. Oppianicus *obsequiosus* ad eum, qui neque Asinium, neque Avilius nosset, adducit, & illum, Asinium appellat: ipse testamentum, Asinii nomine obsignato, discedit, Avilius illico convalescit. Asinius autem brevi illo tempore, quasi in hortulos iret, in arenarias quasdam extra portam Esquilinam, perductus, occiditur. qui cum unum jam, & alterum diem desideraretur; neque in his locis, ubi ex consuetudine quærebatur, inveniretur, & Oppianicus in foro Larinarium dicitur, nuper se, & suos amicos testamentum ejus obsignasse: liberti Asinii, & nonnulli amici, quod eo die, quo postremum Asinius visus erat, Avilius eum eo fuisse, & à multis visum esse constabat, in eum invadit, & hominem ante pedes O. Manilii, qui tum erat triumphis, constituunt. Atque ille continuo, nullo teste, nullo indice, *recentis malefici conscientia* portensus, omnia, ut à mo paulo ante dicta sunt, exponit, Asiniumque ab se, consilio Oppianici, interfectum faretur. Extrahitur domo latitans Oppianicus à Manilio: index Avilius ex altera parte coram tenetur. Hic jam quid reliqua queritis? Manilium plerique noratis, non ille honorem à pueritia, non studia virtutis, non ullum *existimationis bonæ fructum* umquam cogitavit: sed ex petulantia, atque improbo scurma, in discordiis civitatis ad eam columnam, ad quam multoties sæpe convitiis perductus erat, eum suffragiis populi pervenerat. Itaque rem cum Oppiano transferit: pecuniam ab eo accipit: causam & suscepiam, & manifestam relinquunt. Ac tum in Oppianici causa, crimen hoc Asinianum cum testibus multis, tum verò indicio Avilii probabatur. in quo, 5. inter alligatos, Oppianici nomen, *primus* esse constabat, ejus, quem vos miserum, etque innocentem, falso judicio circumventum esse dicitis. Quid? aviam tuam, Oppianicæ, Dineam, cui tu

es heres, pater tuus non manifestò necavit? ad quam cum adduxisset medicum illum suum, jam cognitum, & sæpe victorem, (6 per quem interfecerat plurimos) mulier exclamat, se ab eo nullo modo velle curari, quo curante suos *omnes perdidisset*. Tum repente Anconitanum quendam, L. Clodium, pharmacopolam circumforaneum, quæ casu tum Larinum venisset, aggreditur, & cum eo 8. quadringentis, id quod ipsius tabulis tum est demonstratum, transigit. L. Clodius, qui propetaret, cui fora multa restarent, simul atque introductus est, rem confecit: prima *potione* mulierem sustulit: neque postea Larini punctum est temporis commoratus. Eadem hac Dineæ testamentum faciente, cum tabulas prehendisset Oppianicus, qui gener ejus fuisset, digito legata delevit: & cum id multis locis fecisset, post mortem ejus, ne lituris coargui posset, testamentum in alias tabulas transcriptum, *figgia adulterinis* obsignavit. Multa prætereo consulto. etenim veteror, ne hæc ipsa nimium multa esse videantur. vos tamen eum similem sui fuisse 7 in ceteris quoque vitæ partibus existimare debetis. Illum tabulas publicas Larini censorias corrupisse, decuriones univervi judicaverunt. cum illo jam nemo rationem, nemo rem ullam contraheret: nemo illum ex tam multis cognatis, & affinis tutorem umquam liberis suis scripsit; nemo illum aditu, nemo congressione, nemo sermone, nemo convivio dignum judicabat. omnes aspernabantur, omnes *abhorrebant*, omnes, ut aliquam immanem, ac perniciosam bestiam, pestemque fugiebant. Huic tamen hominem tam audacem, tam nefarium, tam nocentem, numquam accusasset Avitus iudices, si id prætermittere, salvo capite suo, potuisset. Erat huic inimicus Oppianicus: erat: sed tamen *erat vitiosus*: crudelis, & huic incesta mater: attamen *matrem*. postremo nihil tam remotum ab accusatione, quàm Cluentius, & natura, & voluntate, & instituta ratione vitæ. Sed cum esset hæc illi proposita conditio, ut aut justè, pieque accusaret, aut acerbè, indigneque moreretur: *accusare*, quoquo modo posset, quàm illo modo *emori*, maluit. Atque, ut hæc ita esse perspicere possitis, exponam vobis Oppianici facinus manifestò compertum, atque deprehensum: ex quo simul utrumque, & huic, accusare, & illum condemnari necesse fuisse, intelligetis. Martiales quidam Larini appellabantur, ministri publici Martis, atque ei deo veteribus institutis, religionibusque Larinarum consecrati: quorum cum satis magnus numerus esset, cumque item, ut in Sicilia permulti Veneri sunt: sic illi Larini in Martis familia numerarentur: repente Oppianicus eos omnes, *liberos esse*, civisque Rom. cepit defendere. Graviter id decuriones Larinarum, cunctique municipes tulerunt. Itaque ab Avito petiverunt, ut eam causam susciperet, publiceque defenderet. Avitus cum se ab omni ejusmodi negotio removisset, tamen pro loco, pro antiquitate generis sui, pro eo, quod se *NON SVIS* solum commodis, sed etiam suorum municipum, ceterorumque necessariorum natum esse arbitratur, tantæ voluntati universonum Larinarum deesse noluit. Suscepta causa, Romamque delata, magnæ quotidie *contentiones* inter Avitum, & Oppianicum ex utriusque studio defensionis excitabantur. Erat ipse immani, acerbæque naturæ Oppianicus, incendebat ejus amentiam in festa, atque in iudicia filio mater Aviti. magni autem illi sua interesse arbitrabantur,

B b s hunc

1. Quam clara tuos recentire? Est ab codice S. Victoris receptaque Lambinus, neque altere plerique Pall. nisi quod in *re. can. suis*, Vulgarat quam clara cum recentire suis
2. Fuit Avilius quidam. ut editio prima, & fere Pall. nostri, & S. Victoris: est quidam ita scripti sunt, ut possit putari Asinium, ut antea publicabatur. Guelicinus emendat. A. Dillm.
3. Arte quadam præditus, etc. accommodata. Guelicinus susceptorum scitulus præditus, & vero cum in plerisque Pall. & edd. antiq. exister accommodatus omnino venit tollendum.
4. Sibi diem postremum. Sic quidem Pall. sec. editio verus. sed Pall.

ceteri & S. Victoris, *et ibidem postremum*.
5. Inter alligatos. Est à Turnebi conjectura, quam prædicat libro xx. cap. 5. Adversar. editi enim & scripti omnes *allegatos*, nisi quod Pall. pr. iter ad legatos.
6. Per quem interfecerat plurimos. Lambinus isthæc pro spiritus dicebat. cum tamen sint in omnibus scriptis, non egeri quidem, sed inclusi unis.
7. In ceteris quoque vitæ partibus existimare debetis. Est à Pall. omnibus. neque altere Vict. codex m. quid quod & ed. verus habet: *judiciumque*. posthæc auli, *in ceteris vitæ partibus existimare debetis*.
8. Quadringentis.

hunc à causa Martialis demovere. Suberat etiam alia causa major, quæ Oppianici, hominis avarissimi, atque audacissimi, mentem maxime commovebat. nam Avitus usque ad illius iudicii tempus, nullum testamentum unquam fecerat. neque enim legare ejusmodi matri poterat in animum inducere: neque testamento nomen omnino præmittere parentis. Id cum Oppianicus sciret (neque enim erat obscurum) intelligebat, Avito mortuo, bona ejus omnia ad matrem esse ventura: quæ ab sese postea, aucta pecunia, majore præmio; orbata filio, minore periculo, necaretur. itaque his rebus incensus, quæ ratione Avitum veneno tollere conatus sit, cognoscite. C. & L. Fabricii, fratres gemini fuerunt ex municipio Aletinate, homines inter se cum forma, tum moribus similes: municipiam autem suorum dissimilimi: in quibus quantum splendor sit, quam propè æquabilis, quam fere omnium constans, & moderata ratio vita, nemo vestrum, ut mea fert opinio, ignorat. His Fabriciis semper usus est Oppianicus familiarissimè. Jam hoc fere scitis omnes, QUANTAM VIM habeat ad conjugendas amicitias, studiorum, ac naturæ similitudo. Cum illi ita viverent, ut nullum quasi turpem esse arbitrantur: cum omnis ab his fraus, omnes insidias, circumfcriptionesque adolescentium nascerentur, cumque essent vitiosæ, atque improbitate omnibus noti: 1 studio, ut dixi, ad eorum se familiaritatem multis jam autè annis Oppianicus applicarat. Itaque, tum sic statuit, per C. Fabricium (nam L. erat mortuus) insidias Avito comparare. Erat illo tempore infirma valetudine Avitus. utebatur autem medico ignobili, sed spectato nomine, Cleophanto; ejus servum Diogenem Fabricius ad venenum Avito dandum spe & pretio sollicitare cepit. Servus non incallidus, sed, ut ipsa res declaravit, frugi, atque integer, sermonem Fabricii non est aspernatus: rem ad dominum detulit. Cleophantus autem cum Avito est locutus. Avitus autem statim cum M. Bebrio senatore, familiarissimo suo, communicavit: qui qua fide, qua prudentia, qua dignitate fuerit, meminisse vos arbitror. ei placuit, ut Diogenem Avitus emerret à Cleophanto, quo facilius aut comprehenderetur res ejus indicio, aut falsa esse cognosceretur. Ne multis: Diogenes emitur: 4 venenum diebus paucis, (multi viri boni cum ex occulto intervenissent) pecuniaque obsignata, quæ ad eam rem dabatur, in manibus Scamandri, liberti Fabriciorum, deprehenditur. Pro dii immortales! Oppianicum quisquam, his rebus cognitis, circumventum esse dicet? Quis unquam audacior? quis nocentior? quis apertior in iudicium adductus est? Quod ingenium, quæ facultas dicendi, quæ à quoquam excogitata defensio, huic uni crimini potuit obistere? Sed & illud quis est, qui dubitet, quin hæc re comperta, manifestoque deprehensa, aut obeunda mors Cluentio, aut suscipienda accusatio fuerit? Satis esse arbitrator demonstratum, iudices, iis criminibus accusatum esse Oppianicum, ut honestè absolvi nullo modo potuerit. Cognoscite nunc ita reum citatum esse illum, ut, re semel, atque iterum præjudicata, condemnatus, in iudicium venerit. Nam Cluentius, iudices, primum nomen ejus detulit, cujus in manibus venenum deprehenderat. is erat libertus Fabriciorum, Scamander, integrum consilium: iudicii corrupti nulla suspicio: simplex in iudicium causa, certa res, verum crimen allatum est. Hic tum Fabricius, is,

de quo antè dixi, qui, *liberto damnato*, sibi illud impendere periculum videret: quod mihi cum Aletrinatibus vicinitatem, & cum pleerisque eorum magnum usum esse sciebat, frequenter eos ad me domum adduxit. Qui quamquam de homine, sicut necesse erat, exitimabant: tamen, quod erat ex eodem municipio, suæ dignitatis esse arbitrabantur, eum, quibus rebus possent, defendere idque à me, ut facerem, & ut causam Scamandri susceperem petebant: in qua causa patroni omne periculum continebatur. Ego, qui neque illis talibus viris, ac tam amantibus mei, rem possent ullam negare: neque illud crimen, tantum, ac tam manifestum esse arbitraret, sicut nec illi quidem ipsi, qui mihi tum illam causam commoedabant, arbitrabantur: sollicitus iis sum, me omnia, quæ vellet, esse facturum. Resagi cepta est: citatus est Scamander reus: accusabat P. Caninius, homo in primis ingeniosus, & in dicendo exercitatus, accusabat autem ille quidem Scamandrum verbis tribus, VENENUM ESSE DEPREHENSVM. Omnia tela totius accusationis in Oppianicum conjiciebantur: aperiebatur causa insidiarum: Fabriciorum familiaritas commemorabatur: hominis vita, & audacia proferebatur: denique omnis accusatio varie, graviterque tractata, ad extremum manifesta veneni deprehensione conclusa est. Hic ego cum ad respondendum surrexi, qua cura dii immortales! qua sollicitudine animi? quo timore? Semper equidem magno cum metu incipio dicere. quotiescumque dico, toties mihi videor in iudicium venire, non ingenii solum, sed etiam virtutis, atque officii: ne aut id profiteri videar, quod non possim implere, quod est impudens: aut id non efficere, quod possum, quod est ad perfidiam, aut negligentiam. tum verò ita sum perturbatus, ut omnia timerem: si nihil dixissem, ne infancissimus: si multa in ejusmodi causa dixissem, ne impudenti simus existimarer. Collegi me aliquando. & ita constitui, fortiter esse agendum: illitati, qua tum eram, solere laudi dari, etiam si in minus sumis causis hominum periculis: non desuissem. itaque lecti: sic pugnavi, sic omni ratione contendi, sic ad omnia consugi, quantum ego assequi potui, remedia, ac per fugia cavaram, ut hoc, quod timide dicam, consecutus sum, nequis illi causæ patronum desuisse arbitraretur. Sed, ut quid ego apprehenderam, statim accusator extorquebat è manibus. Si quaesieram, an inimicissimum Scamandro cum Avito: fatebatur, nullas fuisse: sed Oppianicum, cujus ille minister fuisset, huic inimicissimum fuisse, atque esse dicebat. Sin autem illud egeram, nullum ad Scamandrum morte Aviti venturum emolumentum fuisse, concedebat; sed ad uxorem Oppianici, hominis in uxeribus necandis exercitati, omnia bona Aviti ventura esse dicebat. Cum illa defensione usus essem, quæ in libertinorum causis honestissima semper existimata est, Scamandrum patrono esse probatum: fatebatur: sed quærebat, cui probatus esset ipse patronus. Cum ego pluribus verbis in eo commemoratus essem, Scamandro factas insidias esse per Diogenem, constitutumque inter eos de alia re fuisse, ut medicamentum, non venenum, Diogenes afferret: hoc cuivis usu venire posse: quærebat, cur in ejusmodi lectum, tam abditum, cur solus, & cur cum ob signata pecunia, venisset. Denique hoc loco causa testibus, honestissimis hominibus, premebatur. M. Bebrius de suo consilio Diogenem emittum: se præsentem Scamandrum cum veneno, pecuniaque deprehensum esse dicebat. P. Quintius

1. *Stulto, ut dixi.* Revocanda mihi fuit lectio omnium Pall. item eod. S. Victoris, impressi ante, *stultus*; nimis lenè.

2. *Sed ut ipsa res declarat.* Legitur alias in Exemplar] S. Victoris, *et ut, quod lecti malim.*

3. *Qua dignitate parit.* Iambinus prodit in suis n. f. fuisse, diligenter, ego lecto in Pall. sex comparasse illud alterum, hæretique item in eod. antiquissimis.

4. *Venenum diebus paucis, multi, etc.* Sic omnes Pall. & S. Vict. verò editi, *paucis et parvis & multi, etc.* à qua tamen lectio recentiores jure recesserunt. pendente enim hæc ab eo quod sequitur, deprehenditur.

5. *Esse dicit.* Ita alias legi annotatum in S. Victorino, *sonerius* multo quam illud vulgo receptum *scire esse*; quod tamen in Pall. o.

6. *Cum ob signata pecunia venisset.* Ita solum Pal. secund. reliqui quinque, *transisset*, quæ scriptura, etiam in S. Victoris in textu, altera vero super scripta, cum illa.

7. *P. Quintius Varius.* Iambinus voluit *Quintilius*. & id omnino etiam retinendum auctori urget Paulus Merula Notis ad Ennium; sed non obsequor: contra m. contra rationem intellectum.

rius Varus, homo summa religione, & summa auctoritate præditus, de insidiis, quæ fierent Avito, & de sollicitatione Diogenis, recenti re, secum Cleophantum locutum esse dicebat. Atque in illo iudicio cum Scamandrum nos defendere videremur, *verbo ille reus erat, re quidam vera, & periculo, & tota accusatione Oppianicus.* Neque id obcurare ferebat, nec dissimulare ullo modo poterat: aderat frequens, advocabat, & omni studio, gratiaque pugnavat: postremo, id quod maximo malo illi causæ fuit, hoc ipso in loco, quasi reus ipse esset, sedebat. Oculi omnium iudicum non in Scamandrum, sed in Oppianicum coniciebantur: timor ejus, perturbatio, suspensus, incertusque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea *suspiciosa, hæc, aperta, ac manifesta faciebant.* Cum in consilium iri oporteret, quæsit ab reo C. Junius, quæsit ex lege illa Cornelia, quæ tum erat, clam, an palam, de se sententiam ferri vellet. De Oppianici sententia responsum est, quod is Aviti familiarem Junium esse dicebat, clam velle ferri. Itum est in consilium, omnibus sententis, præter unam, quæ suam Stalenus esse dicebat, Scamander prima actione condemnatus est. Quis tum erat omnium, qui, Scamandro condemnato, non iudicium Oppianico factum esse arbitraretur? quid est illa damnatione iudicatum, nisi venenum id, quod Avito daretur, esse quæsitum? quæ porro tenuissima suspicio collata in Scamandrum est, aut conferti potuit, ut *is sua sponte necare voluisse Avitum putaretur?* Atque hoc tum iudicio factum, & Oppianico, re, & existimatione, jam: lege, & pronuntiatione, nondum condemnato, tamen Avitus Oppianicum reum statim non fecit. voluit cognoscere, utrum iudices in eos solos essent severi, quos venenum habuisse ipsos comperissent: an etiam *conficia, conscientiaque* ejusmodi facinorum, supplicio dignas iudicarent. Itaque C. Fabricium, quem propter familiaritatem Oppianici conscientium illi facinori fuisse arbitraretur, reum statim fecit: 2. utque ei locus primus constitueretur, propter causam conjunctionem impetravit. Hic tum Fabricius non modo ad me meos vicinos, & amicos, Aletrinates, non adduxit, sed ipse is neque defensoribus uti postea, neque laudatoribus potuit. *R. M. enim INTRINSECAM* hominis non alieni, quamvis suspiciosam, defendere, humanitatis esse putabamus: iudicatum labefactare conari, impudentia. Itaque tum ille, inopia, & necessitate coactus, in causa ejusmodi 3. ad Cepasios fratres confugit, homines industrios 4. atque eo animo, ut, quæcumque dicendi potestas esset data, in honore, atque *in beneficio* posset. Jam hoc quoque propè iniquissimè comparatum est, quod *IN MORBIS CORPORIS*, ut quisque est difficillimus, ita medicus nobilissimus, atque optimus quaeritur: in periculis capitis, ut quæque causa difficillima est, ita determinamus, obscurissimusque patronus adhibetur. 5. nisi fortè hæc causa est, quod medici nihil, præter *artificium*, oratores etiam *auctoritatem* præstare debent. Citatur reus: agi-

tur causa: paucis verbis accusat, ut de re iudicata, Canutius. Incipit, longo, & altè petito proœmio, respondere major Cepasius. primò attentè auditur ejus oratio. erigebat animum, jam demissum, & oppressum, Oppianicus gaudebat ipse Fabricius. non intelligebat, animos iudicum, non illius eloquentia, sed *defensionis impudentia* commoveri. posteaquam de re cœpit dicere, ad ea, quæ erant in causa, addebat etiam ipse nova quædam vulnera. Hoc quamquam sedulo faciebat, tamen interdum non defendere, 6. sed *prævaricati* accusationi videbatur. Itaque cum callidissime se dicere putaret, & cum illa verba gravissima ex intimo artificio deprimisset: RESPECTITE, IUDICES, HOMINUM FORTUNAS: RESPECTITE DUBIOS, VARIOSQUE CASUS: RESPECTITE C. FABRICII SENECTUTEM. cum hoc, RESPECTITE, orationis causa sæpè dixisset, respexit ipse, at C. Fabricius à sublellis, demisso capite, discesserat. Hic iudices tidere: stomachari, atque acerbè ferre patronus, causam sibi eripi, & se cetera de illo loco, RESPECTITE IUDICES, non posse dicere: nec quidquam propius est factum, quam ut illum persequeretur, & collo oborto, ad sublellia reduceret; ut reliqua posset perorare. 6. Jam tum Fabricius primùm *suo iudicio*, quod est gravissimum: deinde legis vi, & sententiis iudicum est condemnatus. Quid est, 8. quod jam de Oppianici causa plura dicamus? Apud eosdem iudices reus est factus, cum is duobus præjudiciis jam damnatus esset: ab iisdem autem iudicibus, qui Fabriciorum damnatione de Oppianico iudicarent, locus ei primus est constitutus: accusatus est criminibus gravissimis, 9. & iis, quæ à me breviter dicta sunt, & præterea multis, quæ ego omnia nunc oratio: accusatus est apud eos, qui & Scamandrum, ministrum Oppianici, & Fabricium, conscientium maleficii, condemnarent: Utrum per deos immortalis, magis est mirandum, quod is condemnatus est, an quod omnino *respondere ausus* est? Quid enim illi iudices facere potuerunt? qui si innocentes Fabricios condemnassent, tamen in Oppianico sibi consistere, & superioribus consentire iudiciis debuerunt. 10. An verò illa sua perse ipsi *iudicia rescanderent*, cum ceteri loicant, in iudicando, ne ab aliorum iudiciis discrepent, providere? & illi, qui Fabricii libertum, quia minister in maleficio fuerat, patronum, quia conscientium, condemnassent: ipsum principem, atque *architectum sceleris* absolverent? & qui ceteros, nullo præiudicio facto, tamen ex ipsa causa condemnassent: hunc, quem bis condemnatum jam acceperant, liberarent? Tum verò illa iudicia senatoria non falsa invidia, sed vera, atque insigni turpitudine notata, 11. atque optata dedecore, & infamia, defensionis locum nullum reliquissent: Quid enim tandem illi iudices responderent, si quis ab iis quaereret? Condemnatis Scamandrum, quo crimine? nempe quod Avitum per servum medici, veneno 12. necare voluisset. Quid Aviti morte Scamander consequeretur? nihil, sed *administer* erat Oppianici. Condemnatis C. Fabri-

1. Omni studio gratiaque pugnavat. Dicitur pugnavat, abest aliquid editionibus Lambini & prioribus male, & præter ead. scriptioque.
 2. Verge et luce primo constitueretur. S. Victor. & Pal. pr. sec. quart. text. utique, non inepte.
 3. Ad Cepasios fratres. Legitur aliter in S. Vict. Cepasios, quod mutandum putabat Gulielmus in Cepasios; à eipis; ut Fabii à fabis. Sic Papianus idem cum Papilio.
 4. Avitus eo animo. Haud aliter quidem editiones antiquatæ; sed id verbi solum restat in Palat. sec. ceteri omnes *avitus eo modo*, quod & in S. Victoris; hæc tamen ut veluti altera lectio superscriptum sit animo.
 5. Nisi forte hæc causa est. Sic S. Victoris exemplar, non ut vulgata, hæc, verum quod miramur, tota hæc peritodus non comparat in ullo Pall. neque admiserunt editiones tres primæ.
 6. Sed prævaricati accusationi videbatur. Lambinus nescio quas varietates lectionum profert & suis. ego tector Palatinos sex, raro à recepta.
 7. Iam tum Fabricius primùm. Vividius mihi longè scripserat quæ S. Victoris libro ad eam, ita tum Fabi.
 8. Quod jam de Oppianici causa plura dicamus. S. Victoris amplius, de

Oppianici persona causas plura. quod & citat Lambinus. unde calligo nullam habuisse ad manum exemplar scriptam perpetuo hac oratione quam illud ipsum S. Victoris.
 9. Et via qua à me breviter. Copulam inveni, volentibus mss. nostris & Gallicano; quæ prius aberat.
 10. An verò illa sua perse ipsi iudicia rescanderent. Ita emendavi suam Palat. tert. neque abibant reliqui sex quàm quod haberent vulgatum illi. vox ipsa vulgata hæc tamen desuit. inveni quidem ex Victoriano Lambinus, sed recidit perse, quod & ibidem comparat & in Pall. omnibus.
 11. Atque optata dedecore. Sic nostri Pall. omn. nisi quod secund. optata. Lambinus annotat, aliud legi, & copulata: & id quidem etiam visum in Pal. quarto, sed tanquam interpretamentum prioris, additio, id est.
 12. Necare voluisset. Quid Aviti est. Divinat Gulielmice, necare veluti, sed quid Aviti, etc. dextrè. si id recipimus, tum erit mutandum mox sequens sed in at, quomodo discrep. extat in Pal. pr. tert. quart. quint. pro quo vulgo, sed administer.

ANBIL

C. Fabricium. quid ita? quia, cum ipse familiarissime Oppianico usus, libertus autem ejus in maleficio deprehensus esset: illum expertem ejus consilii fuisse non probatur. Si igitur ipsum Oppianicum, bis suis judiciis condemnatum, absolvisset, quis tantam turpitudinem judiciorum, quis tantam inconstantiam rerum judicatorum, quis tantam libidinem judicum, ferre potuisset? Quod si hoc videtis, quod jam hac omni oratione patefactum est, illo judicio reum condemnari, praesertim ab iisdem judicibus, qui duo praedicta fecissent, necesse fuisse: simul illud videatis, necesse est, nullam accusatori causam esse potuisse, cur judicium vellet corrumpere. Quare enim abste, T. Atti, relictis jam ceteris argumentis omnibus, num Fabricios quoque innocentes condemnatos existimes? num etiam illa judicia, pecunia corrupta esse dicas; quibus judiciis alter à Staleno solo absolutus est, alter etiam ipse se condemnavit. Age, si nocentes: cujus maleficii? num quid praeter venenum quaesitum, quo Avitus necaretur, obiectum est? numquid aliud in illis judiciis versatum est, praeter hasce insidias Avito ab Oppianico per Fabricios factas? nihil, nihil, inquam aliud, judices, reperietis. exstat memoria: sunt tabulae publicae, redargue me, si mentior; testium dicta recita: doce, in illorum judiciis quid, praeter hoc venenum Oppianici, non modo in criminis, sed in maledicti loco sit obiectum. Multa dici possunt, quare ita necesse fuerit judicari: sed eo occurram expectationi vestrae, judices. Nam, etsi à vobis sic audior, ut numquam benignius, neque attentius quemquam auditum putem: tamen vocat me aliò jam dudum tacita vestra expectatio, quae mihi obloqui videtur. Quid ergo, negalene, illud judicium esse corruptum? non nego: sed ab hoc corruptum non esse confirmo. A quo igitur est corruptum? opinor, primum, si incertum fuisset, quisnam exitus illius judicii futurus esset: verisimilius tamen esset, eum potius corruptis, qui metusset, ne ipse condemnaretur, quam illum, qui veritus esset, ne alter absolveretur: deinde, cum esset nemini dubium, quid judicari necesse esset, eum certe potius, qui sibi aliqua ratione diffidat, quam eum, qui omni ratione consideret: postremo, certe potius illum, qui bis apud eos judices offendisset, quam eum, qui bis causam eis probavisset. unum quidem certe, nemo erit tam iniquus Cluentio, qui mihi non concedat, si confisset corruptum illud esse judicium, aut ab Avito, aut ab Oppianico esse corruptum. si doceo non ab Avito, vinco ab Oppianico. si ostendo ab Oppianico, purgo Avitum. Quare, etsi satis docui, rationem nullam huic corrumpendi fuisse, ex quo intelligitur, ab Oppianico esse corruptum: tamen de illo ipso separatim cognoscite. Atque ego illa non argumentabor, quae sunt gravia vehementer: eum corrupisse, qui in periculo fuerit: eum, qui metuerit: eum, qui spem salutis in alia ratione non habuerit: eum, qui semper singulari fuerit audacia. multa sunt ejusmodi. verum cum habeam rem non dubiam, sed apertam, atque manifestam, enumeratio singularum argumentorum non est necessaria. Dico, C. Aelio Staleno, judici pecuniam grandem Statium Albium ad corrumpendum judicium dedisse. numquis negat? Te appello, Oppianico, te T. Atti: quorum alter eloquentia damnationem illam, alter tacita pietate deplorat. audete negare, ab Oppianico Staleno judici pecuniam datam: 2 negate, negate, inquam, in eo loco.

quid reticetis? At negare non potestis, quod repetitis, quod confessi estis, quod abstulistis. Quo tandem igitur ore mentionem corrupti judicii facitis, cum ab ista parte, judici pecuniam ante judicium datam, post judicium eceptam esse fateamini? Quoniam igitur hae modo gesta sunt? repetat paulò alius, judices, & omnia, quae in diturna obscuritate latuerunt, sic aperiam, ut ea cernere oculis videamini. Vos quaeso, ut adhuc me attentè audistis, item, quae reliqua sunt, audiat: protectò nihil à me dicitur, quod non dignum hoc conventu, & silentio, dignum vestris studiis, atque auribus esse videatur. Nam, ut primum Oppianicus, ex eo, quod Scamander reus erat factus, quid sibi impenderet, cepit suspicari: statim ad hominis egentis, audacis, in judiciis corrumpendis exercitati, tum autem judicis, Staleni familiaritatem applicavit. Ac primum Scamandro reo, tantum donis datis, muneribusque perfecerat, ut eo auctore uteretur cupidior, quam fides judicis postulabat. Post autem, cum esset Scamander unius Staleni sententia absolutus, patronus autem Scamandri ne sua quidem sententia liberatus: acrioribus saluti suae remediis subveniendum putavit. Tum à Staleno, sicut ab homine ad excogitandum acutissimo, ad audendum impudentissimo, ad efficiendum acerrimo: (hæc enim ille & aliqua ex parte habebat, & majore ex parte se habere simulabat,) auxilium capiti, & fortunam suis petere coepit. Jam hoc non ignoratis, judices, ut etiam NASTIAE, & FAME DOMINANTE, plerumque ad eum locum, ubi passim aliquando sint, revertantur. Stalenus ille biennio ante, eum causam bonorum Sabinii Atellæ recepisset, sexcentis millibus nummum se judicium corrupturum esse dixerat. quæ cum accepisset à pupillo, suppressit: judicioque facto, nec Sabinio, nec bonorum emtoribus reddidit. Quam cum pecuniam profudisset, & sibi nihil non modo ad cupiditates suas, sed ne ad necessitatem quidem reliquisset: statuit ad eandem sibi prædas, ac suppressiones judicialis revertendum. Itaque cum Oppianicum jam perditum, & duobus jugulatum praedictis videret: promissis eum suis excitavit abjectum, & simul salutem desperare vetuit. Oppianicus orare hominem coepit, ut sibi rationem ostenderet judicii corrumpendi. Ille autem (quem admodum ex ipso Oppianico postea est auditum) negavit, quemquam esse in civitate, praeter se, qui id efficere possit, sed primo gravari coepit, quod ad dilatarem se petere eum hominibus nobilissimis, & invidiam, atque offensam timere diceret. post exoratus, initio permagnam pecuniam poposcit, deinde ad id pervenit, quod confici potuit, & sextertium sexcenta quadraginta deferri ad se domum iussit. Quæ pecunia simul atque ad eum delata est, homo impurissimus statim coepit in ejusmodi mente, & cogitatione versari: nihil esse suis rationibus utilius, quam Oppianicum condemnari: illo absoluto, pecuniam illam aut judicibus dispartendam, aut ipsi esse reddendam: damnato, repetiturum esse neminem. Itaque rem excogitat singularem. Atque hæc, judices, quæ verè dicuntur à nobis, facillime creditis, si cum animis vestris longo intervallo recordari C. Staleni vitam, & naturam volueritis. nam PRINCEPS opinio est de cujusque moribus, ita, quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest. Cum esset egens, sumtuosus, audax, callidus, perfidiosus, & cum domi suæ, & miserimus in locis & inanissimis, tantum num-

morum

1. Nihil, nihil, inquam aliud. Est à Pal. tert. quart. quint. sept. & S. Victoris. vulgata enim hæcenus, semel tantum, poluerat vocem nihil.

2. Negare in eo loco. Ita Pall. sext. nam sec. met. loc. quod & habet quo se tneatur. sed. prius dextrè explicat P. Manutius, Gualtelmus d. Vinabur in tert. pro illis. sic apud Herennium legitur, vim in locis attalis, id est, esse.

3. Ut in auctore uteretur cupidior. Sic Pall. omnes. S. Victoris fateretur, quod recipit Lambinus.

4. Ita hoc non ignoratis. Negativa solum restat in Palatino septimo.

5. Fame dominante. Haud aliter Pal. sext. nam pr. dominatio annotationem autem ad S. Victoris, alius nominis, quod mihi magis aridet.

6. Miserimus in locis & inanissimis. Haud potui excludere hanc locutionem inventam mihi in Pal. sexto, Victorio, in Florentino, Gualtelmo vero in S. Victoris. maluit ille tamen subtrahi fuerit. antea est, miserimus & inanissimis.

morum positum videret: ad omnem malitiam, & fraudem
7 versare mentem suam, cepit: Demne iudicibus? mihi
igitur ipsi, præter periculum, & infamiam, quid quaeretur?
nihil excogitem, quamobrem Oppianico damnari necesse
sit? qui tandem? nihil enim est, quod fieri non possit. Si
quis eum forte casus ex periculo eripuerit, nos reddendum
est? præcipitatem igitur *impellamus*, inquit, & per
ditum prosternamus. Capit hoc consilium, ut pecuniam
quibusdam iudicibus levissimis polliceatur: deinde eam
postea supprimit: ut, quoniam graveis homines sua spon-
te se verè iudicatos putabat: hos, qui leviores erant, do-
mitione irato: Oppianico redderet. Itaque, ut erat semper
præposterus, atque perversus, initium facit à Bulbo: &
eum, quod jamdiu nihil quaesierat, tristem, atque oscitan-
tem, leviter impellit. Quid tu, inquit? ecquid me adju-
vas, Bulbe, ne gratiis republica serviamus? Ille verò, simul at-
que hoc audivit, NE GRATIS: Quò voles, inquit, sequar.
sed quid offers? Tum ei quadraginta millia, si esset absolu-
tus Oppianicus, pollicetur: & eum, ut ceteros appelleret,
quibuscum loqui consueisset, rogat: atque etiam ipse con-
ditor totius negotii, Guttam adspexit huic Bulbo. Itaque
minimè amarus is visus est, qui aliquid i ex ejus sermo-
ne speculæ degustarat. Unus, & alter dies intercesserat,
cum res paràm certa videbatur: sequester, & confirmator
pecuniaz desiderabatur. Tum appellat hilari vultu homi-
nem Bulbus, ut blandissime potest: 2 Quid tu, inquit, Pæ-
te? (hoc enim sibi Stalenus cognomen ex imaginibus
Æliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis
magis suæ, quam generis uti cognomine videretur) qua
de re mecum locutus es, quaerunt à me, ubi sit pecunia. Hic
ille planus improbissimus, quæstus iudiciario passus, qui
illi pecuniaz, quam considerat, spe jam, atque animo in-
cubaret, contrahit frontem: (recordamini faciem, atque
illos ejus fictos, simulatosque vultus) queritur se ab Op-
pianico destitutum: & qui esset totus ex fraude, & menda-
cio factus, quique ea vitia, quæ à natura habebat, etiam
studio, atque artificio quodam malitiæ condidisset, pulchre
adleverat se ab Oppianico destitutum: atque hoc addit
testimonij, sua illum sententia, quam palam omnes latari
essent, condemnatum iri. Manarat sermo in consilio, pec-
uniaz quandam mentionem inter iudices esse verlatam.
res neque tam fuerat occulta, quam erat occultanda: ne-
que tam erat aperta, quam reip. causâ aperienda. In ea
obscuritate, ac dubitatione omnium, Cannatio, perito
hominis, qui quodam odore suspitionis Stalenum corruptum
esse sensit, neque tum rem perfectam arbitraratur, 3 pla-
cuit repente pronuntiare iudices, dixerunt, se id velle.
Hic tum Oppianicus non magnopere pertimuit. rem à
Staleno perfectam esse arbitrabatur. In consilium erant
ituri iudices triginta, & duo. sententiis decem, & sex abso-
lutio confici poterat. 4 s 10 10 cxi. in singulos iudices di-
stributa, eum numerum sententiarum conficere debe-
bant, ut ad cumulum, spe majorum præmiorum, ipsius
Staleni sententia septima decima accederet. Atque etiam
oasi tum quod illud repente erat factum, Stalenus ipse non
aderat. causam nescio quam apud iudicem defendebat. Fa-

ciè hoc Avitus patiebatur: facile Cannatius: at non Oppia-
nicus, neque patronus ejus L. Quintius: qui cum esset co-
tempore tribunus plebis, convicium C. Junio, iudici qua-
stionis, maximum fecit, UT NE SINE STALENO IN CON-
SILIVM IRETUR: cumque id ei per viatores consilio ne-
gligentius agi videretur, 5 ipse è publico iudicio ad priva-
tum Staleni iudicium profectus est, & illud pro potestate di-
mitti iussit: Stalenum ipse ad subsellia adduxit. Consur-
gitur in consilium, cum sententias Oppianicus, quæ tum
erat potestas, palam ferri velle dixisset, ut Stalenus scire pos-
set, quid cuique deberetur. Varia iudicium genera: num-
marii pauci: sed omnes irati. Ut qui accipere in campo
consueverunt, iis candidatis, quorum nummos suppressos
esse putant, inimicissimi solent esse: sic ejusmodi iudices,
infecti tum reo venerant: 6 ceteri nocentissimum esse arbi-
trabantur: sed spectabant sententias eorum, quos corruptos
putabant: ut ex iis constituerent, à quo iudicium corruptum
videretur. Ecce tibi ejusmodi sortitio, ut in primis Bulbo,
& Staleno, & Guttæ esset iudicandum. Summa omnium
expectatio, quidnam sententiæ ferrent, leves ac nummarii
iudices. Atque illi omnes sine ulla dubitatione condem-
nant. Hic tam injectus est hominibus scrupulus, & qua-
dam dubitatio, quidnam esset actum. deinde homines sa-
pientes, ex veteri illa disciplina iudiciorum, qui neque ab-
solvere hominem nocentissimum possent, neque eum, de
quo esset orta suspicio, pecunia oppugnatum, se illa inco-
gnita, primò condemnare vellent; NON LIQVERE dixe-
runt. Nonnulli autem severi homines, hoc statuerunt,
7 QVO QVISQUE ANIMO quid faceret, spectari oportere: &
si alii pecunia accepta verum iudicabant, tamen nihilo mi-
nus se superioribus suis iudiciis constare putabant oportere.
Itaque damnarunt. Quinque omnino fuerunt, qui illum
vestrum innocentem Oppianicum sive imprudentia, sive
misericordia, sive aliqua 7 suspicione, sive ambitione adduc-
ti, absolverent. Condemnato Oppianico, statim L. Quinti-
us, homo maxime popularis, qui omneis rumorum, &
concionum ventos colligere consueverat, oblatam sibi facul-
tatem putavit, ut ex invidia senatoria posset crescere, quod
ejus ordinis iudicia minus jam probari populo arbitrabatur.
Habetur una, atque altera concio vehemens, & gravis: &
accepisse pecuniam iudices, ut innocentem reum conde-
mnarent, tribunus plebis clamitabat: 8 *agnosce, agnosce*
dicebat: nulla esse iudicia: qui pecuniosum inimicum ha-
beret, incolumem esse neminem posse. Homines totius
ignati negotii, qui Oppianicum nunquam viderent, vitum
optimum, & hominem pudentissimum, pecunia oppres-
sum arbitrantur: incensi suspicione, rem in medium vo-
care cœperunt, & causam illam totam depolcere. Atq; illo
ipso tempore in ædeis T. Annii, hominis honestissimi, ne-
cessarii, & amici mei, noctu Stalenus, accessit ab Oppia-
nico, venit. Jam cetera nota sunt omnibus: ut cum illo
Oppianicus egerit de pecunia: ut ille se redditurum esse di-
xerit: ut eorum sermonem omnem audierint viri boni,
9 qui tum consilio propè in occulto stetitissent: ut res para-
facta, atque in forum prolata, & pecunia omnis à Staleno
extorta, atque erepta sit. Hujus Staleni persona, populo
jam

1. Versare mentem suam cepit. Admissi scripturam istam fide Palacini
sec. & sext. tanto confidentius quod sic quoque extaret in manu prima
in scripto S. Victoris. hæcenus vulgata, versare mentem suam, hæc secum
existans cepit. talia emblemata sæpius profecto inserta Tullio; neque
de eis tenerè quid in stemmæ, nisi monentur à libris authenticis.
2. Ex ipso sermone speculæ degustarat. Pall. septem. speculæ. quod &
eruerat è suo Briffonius, placebatque ipsi.
3. Quid tu inquit Pæte. Ita quidem recentius editi. sed vetustius,
facite, est in Pall. in S. Victoris, in itz quos excusit Rivinus, Pæte; 3
quomodo & Victorius aliique. sed natum forte ex veteri ratione sub-
bendi Pæte. Petum esse inter cognomina Ælii genitæ, omnino con-
stat.

4. Placuit repente pronuntiare iudices, dixerunt (s. id velle.) Et à ma-jo-

re parte Pall. nam sec. ac sext. item illo S. Victoris, placuit repente pro-
nuntiare dixerunt. Hic, vulgata, placuit repenti iudices pronuntiare. Iudices
s. id velle dixerunt.

5. Ipse è publico iudicio. Haud secus omnes mss. nostri, non è, ut an-
tea cusi.

6. Ceteri nocentissimum esse arbitrabatur. Lambin. edit. præferunt in-
nocentissimum. sed præter in præfatos & scriptos omnes; neque video
causam.

7. Suspicionem adducit. Legitur alibi in S. Victoris codice, adducit.

8. Et hominem pudentissimum. Miror adhuc esse qui Manutios se-
quuntur, edantque pudentissimum; omnino insipide.

9. Qui tum consilio propè in occulto stetitissent. S. Victoris scriptis, item
Pal. sec. & quint. propè. atque bonum, sinan malus.

jam nota, atque perfecta, ab nulla *temporis suspitione* abhorrebat: suppressam esse ab eo pecuniam, quam pro reo pronunciaisset, qui erant in concione, non intelligebant. neque enim docebantur, versatam esse in iudicio mentionem pecuniarum sentiebant: innocentem reum condemnatum esse audiebant: Staleni sententia condemnatum videbant: non gratia id ab eo factum esse, quod hominem norant, iudicabant. similis in Bulbo, in Gutta, in aliis non nullis suspicio consistebat. Itaque confiteor (licet enim iam impune, hoc praesertim in loco, confiteri) quod Oppianici non modo vita, sed etiam nomen ante illud tempus populo ignotum fuisset: indignissimum porro videretur, circumventum esse innocentem pecunia: hanc deinde suspensionem auget Staleni improbitas, & nonnullorum eius similitum iudicium turpitudine: causam autem auget L. Quintius, homo eum summa potestate praeditus, tum ad inflammandos animos multitudinis accommodatus: 1 summam illi iudicio invidiam, infamiamque esse constatam. atque in hanc flammam recentem, C. Junium, qui illi quaestioni praesuerat, iniectam esse memini, & illum hominem adilitium, iam praetorem opinionibus hominum constitutum, non disceptatione dicendi, sed clamore hominum, de foro atque a deo de civitate esse sublatum. Neque me poenitet hoc potius tempore, quam illo, causam A. Cluentii defendere. Causa enim manet eadem, quae mutari nullo modo potest: *temporis iniquitas*, atque invidia recessit, ut, quod in tempore mali fuit, nihil oblit: quod in causa boni fuit, proficit. Itaque nunc quem admodum audiar, sentio, non modo ab illis, quorum tantum est existimatio. At tam si dicerem, non audirer: non quod alia res esset, immo eadem, sed tempus aliud. Id adeo sic cognoscite. Quis tum auderet dicere, nocentem condemnatum esse Oppianicam? quis nunc id audeat negare? Quis tum posset arguere, ab Oppianico iudicium tentatum esse pecunia? quis id hoc tempore infirmari potest? Cui tum liceret docere, Oppianicum reum factum esse tum denique, cum duobus proximis praedictis condemnatus esset? Quare, invidia remota, quam *dies misigavis*, oratio mea deprecata est, vestra fides, atque aequitas a veritatis disceptatione rejecit; quid est praeterea, quod in causa relinquatur? Versatam esse in iudicio pecuniam, constat; ea quaeritur unde profecta sit; ab accusatore, an ab reo. Accusator dicit hae: Primum, gravissimis criminibus accusabam, ut nihil opus esset pecunia: deinde, condemnatum adducebam, ut ne eripi quidem pecunia posset: postremo, etiam si absolutus esset, mearum tamen omnium fortunarum status incolumis maneret. Quid contra reus? Primum, ipsam multitudinem, & atrocitatem criminum pertimescebam: deinde, Fabricii, propter constantiam mei sceleris, condemnatis, me esse condemnatum, sentiebam: postremo, in eum casum veneram, ut omnis mearum fortunarum status unius iudicii periculo contineretur. Age, quoniam corrumpendi iudicii causam ille multas, & graves habuit, hic nullam: profectio ipsius pecuniae requiritur,

Confecit *tabulas* diligentissime Cluentius. haec autem res habet hoc certe, ut nihil possit neque additum, neque detractum de re familiari latere. anni sunt octo, cum ista causa in ista meditatione versatur: cum omnia, quae nunc ad eam rem pertinent, & ex huius, & ex aliorum tabulis, agitatis, tractatis, inquiritis: cum interea Cluentianae pecuniae vestigium nullum invenitis. Quid? Albiana pecunia vestigioline a nobis adoranda est, an ad ipsam *causam*, vobis ducibus, venire possumus? 3 Tenentur uno in loco *in S. 10 CXL*: tenentur apud hominem audacissimum: tenentur apud iudicem, quid vultis amplius? At enim Stalenus non fuit ab Oppianico, sed a Cluentio ad iudicium corrumpendum constitutus. Cur eum, cum in consilium iretur, Cluentius, & Cannutius abesse patiebantur? 4 cur cum in consilium mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederat, non requirebant? 4 Oppianicus quaerebat? Quintius flagitabat? sine Staleno in consilium iretur, *seibonista potestate* perfectum est. At condemnavit. Hanc enim damnationem dederat obsidem Bulbo, & ceteris, ut destitutus ab Oppianico videretur. Quare si istinc causa corrumpendi iudicii, istinc pecunia, istinc Stalenus, istinc denique omnis fraus, & audacia est: hinc pudor, honesta vita, & nulla suspicio pecuniae, nulla corrumpendi iudicii causa: 6 patimini, *veritate patefacta*, atque omni errore sublato, eodem transire illius turpitudinis infamiam, ubi cetera maleficia constant: ab eo iudicium discedere aliquando, ad quem nunquam accessisse culpam videtis? At enim pecuniam Staleno dedit Oppianicus non ad corrumpendum iudicium, sed ad conciliationem gratiae. Tene hoc, Atti, dicere, tali prudentia, etiam usu, atque exercitatione praeditum? *SAPIENTIS SIMVM ESSE* dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi venit in mentem: proxime accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet. In stultitia contra est. *MINVS* enim *STVLTVS* est is, cui nihil in mentem venit, quam ille, qui, quod stulte alteri venit in mentem, comprobatur. Istam conciliationem gratiae Stalenus tum recentem te, cum faucibus premeretur, excogitavit, sive ut homines tum loquebantur, a P. Cethego admonitus, istam 7 dedit conciliationem, & gratiae fabulam. Nam fuisse hunc hominum sermonem recordari potestis. Cethegum, quod hominem odisset, & quod eius improbitatem versari in rep. nollet, & quod videret, eum, qui se ab reo pecuniam, cum iudex esset, clam, atque extra ordinem accepisse confessus esset, saluum esse non posse, minus ei *fidere consilium* dedidit. In hoc si improbus Cethegus fuit, videtur mihi adversarium removere voluisse. In erat ejusmodi causa, ut Stalenus nummos se accepisse negare non posset: nihil autem erat periculosius, nec turpius, quam, ad quam rem accepisset, confiteri: non est consilium Cethegi reprehendendum. Veram alia causa tum Staleni fuit, alia nunc, Atti, tua est. Ille, cum repremeretur, quodcumque diceret, honestius diceret, quam si, quod *eras factum*, fateretur. te vero illud idem, quod tum explosam & ejectum est, nunc retulisse demiror. Qui enim poterat tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius? 8 qui cum matre habebat simulates: haerebat in tabulis publicis

reus,

1. *Summam illi iudicio turpitudinem infamiamque constatam.* Ita hodie quidem vulgatur, sed avorum saeculo cum non habent illud iudicium, abestque item Pall. septem quorum pr. & quart. praeterea praeterea summam illam turpitudinem. Guelmelmus annotavit variantem lectionem memoratam S. Victoris, quae haec est summam illi iudicio turpitudinis, illi *Kris* *to turpitudinis*.

2. *Nobis adoranda.* Est a Pall. omn. & egregie opponitur sequenti, vobis ducibus. male ante *causam*.

3. *Tenentur uno in loco H-S 10 CXL: videtur.* Pal. sec. abest adhuc illud H-S. & poterat subintelligi.

4. *Cur cum in consilium.* Admisit Lambinus illud iteratum *cur*, fide eodem modo, S. Victoris, qui ita alias legi adnotarum habebat. Pall. nostris non adnot.

5. *Oppianicum quaerebat.* Malum ferè, *requerebat*; quod in Pal. pr.

nam Lambinus recepit *quaerebat*, quod & in S. Victoris & Pall. ceteris. neque nimis obtem quoniam revoceatur.

6. *Patimini veritate patefacta.* Omnes Pall. habent hanc scripturam; etiam vetustius cull, etiam S. Victoris, & tamen posteriores maluerunt, *patimini*.

7. *Dedit conciliationem & gratiae fabulam.* Lambinus missam fecit copulam *et*, quomodo solum Pal. tert. ubi tamen statim reposita est ab eadem mana. ceteri omnes firmam vulgatum.

8. *Qui cum matre habebat simulates; haerebat in tabulis, etc.* Nihil variant quidem editi. sed Pall. septem omnes ad unum excludunt illud *habebat simulates*. id an acciderit, ob syllabam finalem *bas*, quae in voce floretis, an quod tale nihil restaret in authenticis, excutiant otiosiores. ego enim & Selsio, & urgeo; ideoque distans non audeo subhibere.

reus, & accusator: condemnati erant Fabricii: nec elabi alio accusatore poterat Albius, nec sine ignominia calumpnia relinquere accusationem Cluentius, an ut *prorogaretur*? Jam id quoque ad corruptendum iudicium pertinet. Sed quid opus erat ad eam rem iudice sequestrare? & omnino, quam obrem tota ista res per Stalenum potius, hominem ab utroque alienissimum, sordidissimum, turpissimum, quam per bonum aliquem virum ageretur, & amicum, necessariumque communem? Sed quid ego hæc pluribus, quasi de re obscura, disputo, cum ipsa pecunia, quæ Staleno data est, numero ac summa sua non modo, quanta fuerit, sed etiam ad quam rem data fuerit, ostendat? Sexdecim dico iudices, ut Oppianicus absolueret, corruptendos fuisse: ad Stalenum sexcenta & quadraginta milia nummum esse delata. Si, ut tu dicis, *gratia concilianda causa*. 1. quadraginta istorum accessio milium quid valet? si, ut nos dicimus, ut 10 CXL milia nummum sexdecim iudicibus darentur; non Archimedes melius potuit describere. At enim *iudicia facta permulta sunt*, à Cluentio iudicium esse corruptum. Inimò verò ante hoc tempus omnino ista ipsa res suo nomine in iudicium numquam esse vocata. Ita multum agitata, ita diu iactata ista res est, ut hodierno die primum causa illa derensa sit hodierno die primum *veritas vocem contra invidiam*, his iudicibus freta, *misericordia*. Verum tamen multa ista iudicia quæ sunt? 2. Ego enim me ad omnia confirmavi, & sic paravi, ut docerem, quæ facta postea iudicia de illo iudicio dicerentur, partim ruinæ similiora aut temperata, quam iudicio & disceptationi fuisse: partim nihil contra Avium valere: partim etiam pro hoc esse: partim esse ejusmodi, ut neque appellata unquam iudicia sint, neque existimata. Hæc ego, magis, ut consuetudinem servem, quam, quod vos non vestra hoc ipse faciat, petam à vobis, ut me, dum de his singulis disputo iudicis, ac re audiaris. Condemnatus est C. Junius, qui *ei quasi omni profuerit*, adde etiam illud, si placet: tum est condemnatus, cum esset iudex quaestionis. Non modo causa, sed ne legi quidem quidquam per tribunalum plebis laxamenti datum est. Quo tempore illum à quaestione ad nullum aliud reip. munus abduci licebat, eo tempore ad quaestionem ipse abreptus est. At quam quaestionem? Vult enim vestri, iudices, me invitari, ut quæ reticenda putaram, libeat iam liberè dicere. *Quid? illa tandem quaestio, aut disceptatio aut iudicium fuit?* 3. putabo fuisse, dicat, qui vult hodie de illo *populo concitata*, cui tum mos gestus est: quæ de re Junius cautam dixerit, quem tunc rogatis, hoc respondebit, quod pecuniam acceperit, quod innocentem circumvenit. Est hæc opinio, At, si ita esset, hæc lege accusatum esse oportuit, quæ accusatur Avitus. At ipse ea lege quæret, paucos dies expectasset *Quintius*. At neque privatus accusare, nec *scilicet iam invidiam*, dicebat. Videtis igitur non in causa, sed in tempore, ac potestate spem omnem accusatoris misisse. Multam petitis. Quæ lege? quid in legem non jurasset: quæ res nemini unquam fraudi fuit. & quod C. Verres, prætor urbanus, homo sanctus, & diligens, suboritionem ejus in eod. codice non habebit, qui tam interitus profiteretur. His de causis C. Junius condemnatus est, iudices, levissimis & infimissimis: quas omnino in iudicium asserti non oportuit, itaque oppressus est non cau-

sa, sed tempore. Hoc vos Cluentio iudicium putatis obesse oportere? Quam ob causam? Si ex lege suboritus non erat Junius, aut si in legem aliquando non juraverat: idcirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? Non, inquit: sed ille idcirco his legibus condemnatus est, quod contra aliam legem commiserat. Qui hoc consenserit, possunt, & illud idem iudicium non fuisse, defendere. Ergo idcirco, inquit, *institus* tum prætor Junio fuit, quod illius iudicium corruptum per eum putabatur. Num igitur hoc tempore causa mutata est? num alia res, alia ratio illius iudicii, alia natura totius negotii nunc est, actum fuit? non opinor, ex iis rebus, quæ gestæ sunt, rem ullam potuisse mutari. Quid ergo est causa, quod nunc nostra defensio audiatur tanto silentio, tunc Junio defendendi sui potestas erepta sit? Quia tum *in causa* nihil erat, præter invidiam, errorem, suspicionem, conciones quotidianas seditiosæ, ac populariter concitatas. accusabat tribunus plebis idem in concionibus, idem ad subsellia: ad iudicium non modo de concione, sed etiam cum ipsa concione veniebat. Gradus illi Aurelii tum novi, quasi pro theatro illi iudicio & diffeati videbantur: quos ubi accusator concitatis hominibus complebat, non modo *dicendi ab reo*, sed ne surgendi quidem potestas erat. Nuper apud C. Orchinium, collegam meum, locus ab iudicibus Fausto Sulla de pecuniis residuis non est constitutus: non quo illi aut ex legem esse Sullam, aut causam pecuniæ publicæ, contentam, atque abjectam putarent: sed quod, accusante tribuno plebis, *conditio aqua* disceptari posse non putaverunt. Quid? confirmam Sullam cum Junio: an hunc tribunalum plebis cum Quintio? an verò tempus cum tempore? Sulla maximis opibus, cognatis, affinis, necessariis, clientibus plurimis: hæc autem apud Junium parva & infirma, & ipsius labore quaesita, atque collecta. Hic tribunus plebis, modestus, prudens non modo non seditiosus, sed etiam seditiosis adversarius: ille autem acerbus, criminofus, popularis homo ac turbulentus. Tempus hoc tranquillum, ac pacatum: illud omnibus *invidia tempestatibus* concitatum. Quæ cum ita essent, & in Fausto tamen illi iudices steterunt, iniqua conditione reum causam dicere, cum adversario eius ad jus accusationis summa vis potestatis accederet. Quam quidem rationem vos, iudices, diligenter pro vestra sapientia, & humanitate cogitare, & penitus perspicere debetis, quid mali, quantum periculi unicuique nostrum inferre possit vis tribunicia, constata præsertim invidia, & concionibus seditiose concitatis *Optimus hercle temporibus*, tum, cum homines se non iustatione populari, sed dignitate, atque innocentia tuebantur, tamen, nec C. Popilius, nec Q. Metellus, clarissimi, atque amplissimi viri, vim tribuniciam sustinere potuerunt: ne dum his temporibus, *his moribus*, his magistratibus, sine vestra sapientia, & ac iudiciorum remediis, salvi esse possimus. Non fuit igitur illud iudicium, iudicii simile, iudices, non fuit, in quo non modus est adhibitus, non mos, consuetudoque servata, non causa defensa, vis illa fuit, & ut sæpe jam dixi, *ruma quadam*, atque tempestas, & quidvis petitis, quam iudicium, aut disceptatio, aut quaestio. Quod si quis est, qui illud iudicium fuisse arbitretur, & qui his rebus iudicatis standum putet: is tamen hanc causam ab illa debet sejungere, ab illo enim

sive

1. *Quadragesima istorum accessio milium*] Lambinus transponit vocem ultimam, sed contra nisi ego mallem auferre tanquam à librariis ortam.

2. *Ego me ad omnia confirmavi*] Lambinus conjicit, *confirmavi*, cui bono?

3. *Praetere fuisse*] Lamb. alique putant. Brutus repetit, *reputatus*, ut ad iudices referatur, sed contra olim cuius, contra Pall. sep.

4. *Iudicium illud non fuisse*] Criticus quicquid examinet, quæ scripturam, non solum Palatinorum septem, sed S. Victoris, sed veterum editionum, in iis enim quælibet, nulla nisi ipsam reperitur ne-

gatio; quod sanè fortuitum esse non potest. Tæ Pichena, ta Conrarenæ, subvenite mihi tantum non fatiscant sub onere, & tamquam eurenti.

5. *C. Orchinium*] Pal. tert. acquirit, *Orchinium*.
6. *In Fausto tamen illi iudices steterunt*] Non habentur in Pall. lex, aut S. Victoris, illi iudices & poterant sane abesse aliique sententia da moe.

7. *Ac iudiciorum remediis*] Pal. sec. *ne sine iudice*, quod & recepit Lambinus; forte quod deprehendisset rem. ad oram S. Victoris, tanquam lectionem alienam, ut enotavit Gulielmus.

sive quod in legem non jurasset, sive quod ex lege subfortitus iudicem non esset, multa petita esse dicitur. Cluentii autem ratio cum illis legibus, quibus ab Junio multa petita est, nulla potest ex parte esse conjuncta. At etiam Bulbus est condemnatus. Adde, *majestatis*: ut intelligas, hoc iudicium cum illo non esse conjunctum. At est hoc illi crimen obiectum. Fateor: sed etiam legionem esse ab eo *solicitam* in Illyrico C. Cosconii litteris, & multorum testimoniiis planum factum est. quod crimen erat proprium illius quaestionis, & quae res lege maiestatis tenebatur. At hoc obfuit ei maxime. Jam ista *drunatio* est: qua si uti licet: vide, ne mea conjectura multo sit verior. Ego enim sic arbitror, Bulbum, quod homo nequam, turpis, improbus, multis flagitiis contaminatus in iudicium sit adductus, idcirco *facilius* esse damnatum. tu mihi ex tota causa Bulbi, quod tibi commodum est, eligis, ut id esse secutos iudices dicas. Quapropter hoc Bulbi iudicium non plus obesse huic causae debet, quam illa, quae commemorata sunt ab accusatore, duo iudicia, P. Popillii, & T. Guttæ: qui causam de ambitu dixerunt: qui accusati sunt ab iis, qui erant ipsi ambitus condemnati: quos ego non idcirco esse arbitror in integrum restitutos, quod planum fecerint, illos ob rem iudicandam pecuniam accepisse: sed quod iudicibus probarint, quod in eodem genere, in quo ipsi offendissent, alios reprehendissent, se ad praemia legis venire oportere. Quapropter neminem dubitare existimo, quin illa *damnatio ambitus* nulla ex parte cum causa Cluentii, vestroque iudicio conjuncta esse possit. Quid, quod Stalenus est condemnatus? non dico hoc tempore, iudices, id quod nescio an dici oporteat, illum maiestatis esse damnatum: non recito testimonia hominum honestissimorum, quae in Stalenum sunt dicta ab iis, qui M. Aemilio, clarissimo viro, legati, & praefecti, & tribuni militares fuerunt: quorum testimoniis planum factum est, maxime ejus opera, cum quaestor esset, in exercitu *seditionem* esse constatam. Ne illa quidem testimonia recito, quae dicta sunt, de *h. s. 106*: quae ille cum accepisset nomine iudicii Sabiniani; sicut in Oppianici iudicio postea, retinuit, atque suppressit. Omitto & haec, & alia permulta, quae illo iudicio in Stalenum dicta sunt: hoc dico, eandem rem fuisse P. & L. Cominiis, equitibus R. honestissimis hominibus, & disertis, controversiam cum Staleno, quem accusabant, quae nunc mihi est cum Attio. Cominii dicebant idem, quod ego dico: Stalenum ab Oppianico pecuniam accepisse, ut iudicium corrumpere: Stalenus *1. concilianda gratia causa* se accepisse dicebat. Irdebatur haec illius reconciliatio, & persona viri boni susceptis, sicut in statuis inauratis, quas posuit ad futuram: quibus subscripsit, *REGES AB SE IN GRATIAM ESSE REDUCTOS*. Exagitabantur omnes ejus fraudes, atque fallaciae: tota vita in ejusmodi ratione versata aperiebatur: egestas domestica, quaestus forensis in medium proferebatur: *nummarius interpretis pacis, & concordiae, non probabatur*. Itaque tum Stalenus, cum idem defenderet, quod Attius, condemnatus est. Cominii cum hoc agerent, quod nos in tota causa egimus, probaverunt. Quamobrem si Staleni damnatione, Oppianicum iudicium corrumpere voluisse, Oppianicum iudicium ad emendas sententias dedisse pecuniam, iudicatum est: cum ita constitutum sit, uti in illa culpa aut Cluentius sit, aut Oppianicus: Cluentii nummus nullus iudici datus ullo vesti-

gio reperitur: Oppianici pecunia post iudicium factum a iudice ablata est: potest esse dubium, quin illa damnatio Staleni, non modo non sit contra Cluentium, sed maxime nostram causam, defensionemque confirmet? Ergo adhuc Junii iudicium video esse ejusmodi, ut incurtionem potius seditionis, *vim multitudinis*, impetum tribunum, quam iudicium appellandum putem. Quod si quis illud iudicium appelleret, tamen hoc confiteatur necesse est, nullo modo illam multam, quae a Junio petita sit, cum Cluentii causa posse conjungi. Illud igitur Junianum, per vim factum est: Bulbi, & Popillii, & Guttæ, contra Cluentium non est: Staleni, etiam pro Cluentio est. Videamus eequod aliud iudicium, quod pro Cluentio sit, proferre possimus. Dixitne tandem causam C. Fiducianus Falcula, qui Oppianicum condemnarat, cum praefertim, id quod fuit in illo iudicio *invidiosissimum*, 2 paucos dies ex subfortitione sedisset? dixit, & bis quidem dixit. In summam enim L. Quintius invidiam concionibus eum quotidianis, seditionis, & turbulentis adduxerat. Uno iudicio multa est ab eo petita, sicut ab Junio, quod non lux decuriae munere, neque ex lege sedisset. paullo sedatore tempore est accusatus, quam Junius, sed eadem ferè lege, & crimine. Quia nulla in iudicio seditio, 3 neque vis, neque turba versata est, prima actione facillime est absolutus. Non numero hanc absolutionem, nihilominus enim potest, ut illam multam non commiserit, accepisse tamen 4 ob rem iudicandam, pecuniam, quam captam nusquam Stalenus eadem lege dixit. proprium crimen illud quaestionis ejus non fuit. Fiducianus quid fecisse dicebatur? accepisse a Cluentio *h. s. 105*. Cujus erat ordinis? senatorii, qua lege in eo genere a senatore ratio repeti solet, de pecuniis reperendis, ea lege accusatus, honestissimè est absolutus. Acta est enim causa *more majorem*, sine vi, sine metu, sine periculo: dicta, & exposita, & demonstrata sunt omnia: adducti iudices sunt, non modo potuisse honestè ab eo reum condemnari, qui non perpetuo sedisset, sed, si aliud is iudex nihil scisset, nisi, quae iudicia de eo facta esse constarent, audire praeterea nihil debuisset. Tum etiam illi quinque, qui imperitorum hominum rumulos aucupati, tum illum absolverunt, jam suam Clementiam laudari magnopere nolebant. à quibus si qui quaereret, sedissent iudices in C. Fabricium: sedisse se dicerent. si interrogarentur, num quo crimine is esset accusatus, praeterquam veneni ejus, quod quaesitum Avito diceretur: negarent si deinde essent rogati, quid iudicassent: condemnasse se dicerent. nemo enim absolvit. Eodem modo quaesitum si esset de Scamandro, cerè idem respondissent, tametsi ille una sententia est absolutus: sed illam unam nempe tum istorum suam dici veller. Uter igitur facilius suae sententiae rationem redderet: isne, qui se & sibi, & rei iudicatus constituisse dicit: an ille, qui se in *principem maleficis, lenem*: in adjuutores ejus, & concios, vehementissimum esse respondit? Quorum ego de sententia non deo disputare neque enim dubito, quin si tales viri, *suspiciens* aliqua percussis repentina de statu suo declinarint. Quare eorum, qui in iudicando superiora iudicia secuti sunt sua sponte, non Staleni fraude, constantiam comprobato: eorum verò, qui sibi non liquere dixerunt, *sapientiam* laudo: qui absolvere eum, quem nocentissimum cognorant, & quem ipsi bis jam antea condemnarant, nullo modo

1. *Concilianda gratia causa.* Gulielmius arbitrat ut illud gratia adferatur ab interprete aliquo.
2. *Paucos dies in subfortitione.* Volgara recencior, *post paucos dies*, sed non ita quoque antiquiores: excluditur item liber S. Victoris.
3. *Neque vis, neque turba.* Manutianus excludens *neque vis*, sed contra ead. antiquissimas, & ossi.
4. *Ob rem iudicandam pecuniam, quam captam nusquam Stalenus talem, &c.* Hæc quidem est lectio recepta, sed non veram antiqua. Palli- nobri omnes heic mutilati sunt integro folio, quare eorum si locum non

produco, ut Gulielmius annotavit legi in scripto S. Victoris, *ob rem iudicandam captam quam Stalenus*, ex his vestigiis sinit Lambinus & recepit in contextum, *pecuniam quam Stalenus, qui casum usquam eadem lege dixit*, non poterat propius ad litteras & syllabas. Gulielmius nihil mutabat, sed divisus vocibus legebat, *ob rem iudicandam captam usquam Stalenus eadem, &c.* antiquæ ead. *ob rem iudicandam captam usquam Stalenus eadem, &c.* Fr. Silvius restituat: *ob rem iudicandam pecuniam accusatus est.*

modo poterant: condemnare, cum tanta consilii infamia, & tam atrocis rei suspicio esset injecta, paullo posterius patefacta re maluerunt. Ac ne ex factis solum sapientibus illos iudicetis, sed etiam ex nominibus ipsis, quod si fecerint, rectissime, ac sapientissime modo probetis: quis P. Octavio Balbo ingenio prudentior, iure peritior, fide, religione, officio, diligentior, aut sanctior commemorari potest? non absolvit. Quis Qu. Confidio constantior? quis iudiciorum, atque eius dignitatis, quæ in iudiciis publicis versari debet, peritior? quis virtute, consilio, auctoritate præstantior? neis quidem absolvit. Longum est de singulorum virtute ita dicere: quæ, quia cognita sunt ab omnibus, verborum ornamenta non quarunt. Qualis vir M. Juventius Peto fuit ex vetere illa iudicium disciplina? qualis L. Caullius Mergus? M. Bassus? C. Caudinus? qui omnes in iudiciis publicis, jam tum florente rep. floruerunt. Ex eodem numero L. Cassius, 2. Co. Hejus, pari & integritate, & prudentia: quorum nullius sententia est Oppianicus absolutus. Atque ex his omnibus, natu minimus, ingenio, & diligentia, & religione parvis, quos antea commemoravi, 3. P. Saccus, in eadem sententia fuit. O Innocentiam Oppianici singularem! quo in reo, qui absolvit, ambitiosus: qui distulit, cautus: qui condemnavit, constans existimatur. Hæc tum agitante Quintio, neque in concione, neque in iudicio demonstrata sunt. neque enim ipse dici patebatur, nec per multitudinem concitatum consistere cuiquam in dicendo licebat. Itaque ipse, postquam Junium pervertit, causam totam reliquit, paucis enim diebus illis, & ipse privatus est factus, & hominum studia deferuisse intelligebat. Quod si, per quos dies Junium accusavit, Fiducianum accusare voluisset: respondendi Fiduciano potestas facta non esset. Ac primo quidem, omnibus illis iudicibus, qui Oppianicum condemnant, minabatur. Jam insolentiam noratis hominis: noratis animos ejus, ac spiritus tribunitios. Quod erat odium? dii immortales! quæ superbia? quanta ignorantia sui? quam gravis, atque intolerabilis arrogantia? qui illud etiam ipsum accipere tulerit (ex quo illa nata sunt omnia) non sibi, ac defensori suæ condemnationis esse Oppianicum: proinde quasi non satis signi esse debuerit, ab omnibus eum fuisse desertum, qui le ad patronum illum contulisset. Erat enim Romæ summa copia patronorum, hominum eloquentissimorum, atque amplissimorum, quorum certe aliquis defendisset equitem Rom. in municipio suo nobilem, si hominē putasset ejusmodi causam posse defendi. Nam Quintius quidem, quam causam unquam antea dixerat, cum annos ad quinquaginta natus esset? quis eum unquam non modo in patroni, sed in laudatoris, aut advocati loco viderat? qui quod Rostra jam diu vacua, locumque illum, post adventam L. Sullæ à tribunitia voce desertum, oppresserat, multitudine neque jam desuescactam à concionibus, ad veteris consuetudinis similitudinem revocaverat, idcirco cuidam hominum generi paullisper jucundior fuit. Atque idem quanto in odio postea suis illis ipsis fuit, per quos in altiore locum ascendit? neque injuria. Facite enim, ut non solum mores ejus, & arrogantiam, sed etiam vultum, atque amictum, atque illam usque ad talos demissam purpuram recordemini. Is, quasi non esset ullo modo ferendum, se ex iudicio discessisse videtur, rem ab sublellis in Rostra detulit.

2. Et jam queritur sæpe, hominibus non nisi magnis in hac

civitate esse fructus? nego usquam unquam fuisse majores: ubi, si quis non nobili loco natus, ita vivat, ut nobilitatis dignitatem virtute tueri posse videatur, usque eo pervenit, quoad eum industria cum innocentia profectata est. Si quis autem hoc uno nititur, quod sit ignobilis: procedit sæpe longius, quam si idem ille esset cum iisdem suis virtus nobilissimus. ut Quintius (nihil enim dicam de ceteris) si fuisset homo nobilis; quis eum cum illa superbia, atque intolerantia ferre potuisset? Quod eo loco fuit: ita tuerent, ut, si quid haberet à natura boni, prodesse et putarent oportere: superbia autem, atque arrogantiam ejus, deridendam magis arbitrantur propter humilitatem hominis, quam pertimescendam. Sed, ut illuc revertar: quo tempore Fiducianus est absolutus tu, qui ex iudicia facti commemoras, quæro, quid tum esse existimas iudicatum? certe gratis iudicasse. At condemnarunt: at causam totam non audierat: at in concionibus omnibus à L. Quintio vehementer erat, & sæpe vexatus. Illa igitur omnis Quintiana, iniqua, falsa, turbulenta, popularia, seditiosa iudicia fuerunt. Esto: potuit esse innocens Falcula. Jam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnavit: jam non eos Junius suborsus est, qui pecunia accepta condemnarent: Jam potuit aliquis ab initio non dedisse, & tamen Oppianicum gratis condemnasse. Verum si innocens Falcula, & quævis, quis nocens? si hic gratis condemnavit, quis accepit? Nego rem esse ullam in quemquam illorum, objectam, quæ Fiduciano objecta non sit: neque aliquid fuisse in Fiducianii causa, quod idem non esset in ceterorum. Aut hoc iudicium reprehendas tu, cuius acuatior rebus iudicatis nisi videbatur, necesse est: aut, si hoc verum esse concedis, Oppianicum gratis condemnatum esse fateare. Quamquam satis magno argumento esse debet, quod ex tam multis iudicibus, absoluto Falcula, nemo reus factus est. Quid enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis testibus? cum primùm illi ipsi debuerint potius accusari de pecuniis repetundis, quam ambitus. nam, si in ambitus iudicis hoc his obfuit, cum alia lege causam dicerent: certe, si propria lege hujus peccati adducti essent, multo plus obfuisset. Deinde, si tanta vis fuit istius criminis, ut, qua quisque lege ex illis iudicibus reus factus esset, tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine acuatorum, tantis præmiis, ceteri, rei facti non sunt? Hic profertur id, quod iudicium appellari non oportet, P. Septimio Scævola litem eo nomine esse æstimatam. Cujus rei quæ consuetudo sit, quoniam apud homines peritissimos dico, pluribus verbis docere non debeo. Numquam enim ea diligentia, quæ solet adhiberi in ceteris iudiciis, eadem, reo damnato, adhibita est. In litibus æstimandis ferè iudices, aut, quod sibi eum, quem semel condemnarunt, inimicum putant esse, si qua in eum lis capitis illata est, non admittunt: aut, quod se perfunctos jam esse arbitrantur, cum de reo iudicant, negligentius attendunt cetera. Itaque & majestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis, de pecuniis repetundis, lites essent æstimatæ: & hoc quotidie fieri videmus, ut, reo damnato de pecuniis repetundis, ad quos pervenisse pecunias in litibus æstimandis statutum sit, eos illi iudices absolvant. quod cum sit, non iudicia rescinduntur, sed hoc statuitur, æstimationem litem, non esse iudicium. Scævola condemnatus est aliis criminibus, frequentissimis Apulix testibus. omni contentione pugnatum est, ut lis

Cc

hæc,

1. Sed etiam ex nominibus ipsis. S. Victoris exemplar hominum, utripuitque Lambinus, nihil mihi in eo videtur cur vulgato præferatur: nedum cur tantopere prædicetur Lambino, placenterque item Bruto, adferatur enim ei, vocaliter præcedens illis.

2. In Hejus. Ita Pall. & S. Victoris, alluduntque ultimæ originis editiones, in quibus Hejus, unde posteriores formantur Nævus, quod in hunc diem usque regnavit.

3. P. Saccus. Sic solum initio fuit in Pal. quart. factumque inde Saccus. ac reliquis ad h. Saccus, quomodo & S. Victoris, solum

Pal. pr. Saccus, unde ventibus mihi in mentem Saccus, nam certè & aliis legitur in S. Vict. Saccus, si non maneat manus Gualtieri.

4. Et jam queritur, etc. Gualtierius junctim legebat, Etiam quæ mihi alterum lepidius videretur.

5. Vbi si quis ignobili loco natus. Petri Victoris editio, nobili. sed pro nostra faciunt mss. tamque bene vultur Lambinus.

6. Quævis quæ nocens. Nihilò debilius lecto Pall. sec. tert. quint. sextæ, quare, quomodo & olim cui.

sestibus, omni contentione pugnatum est, ut lis hæc, capitibus æstimaretur. quæ res, si rei judicæ pondus habuisset, ille postea vel iisdem, vel aliis inimicis, reus hac lege ipsa factus esset. Sequitur id, quod illi iudicium appellant. majores autem nostri numquam neque iudicium nominarunt, neque perinde, ut rem judicatam, observaverunt, & animadversionem atque auctoritatem censoriam. 2 qua de re antequam incipio, perpaucæ mihi de meo officio verba faciunda sunt: ut à me cum hujusce periculi, tum ceterorum quoque officiorum, & amicitiarum ratio conservata esse videatur. Nam mihi cum viris fortibus, qui censores proximè fuerunt, ambobus est amicitia: cum altero verò (sicuti & plerique vestrum sciunt) magnus usus, & summa utriusque officii; constituta necessitudo est. Quare, quidquid de subscriptionibus eorum mihi dicendum erit, eo dicam anime, ut omnem rationem meam non de illorum facto, sed de ratione censoria habitam existimari velim: à Lentulo autem, familiari meo, qui à me pro eximia sua virtute, summiisque honoribus, quos à populo R. adeptus est, honoris causa nominatur, facile hoc, iudices, impetrabo, ut, quam ipse adhibere consuevit in amicorum periculis *scilicet & diligentiam*, tum vim animi, libertatemque dicendi, 5 in hac mihi concedat, ut tantum mihi sumam, quantum sine hujus periculo præterire non possum. A me tamen, ut æquum est, omnia cautè, pedetentimque dicentur, ut neque fides hujus defensionis relicta, neque cuiusquam aut dignitas læsa, aut amicitia violata esse videatur. Video igitur, iudices, animadvertisse censores in iudices quosdam illius consilii Juniani, cum istam ipsam causam subscriberent. Hic primum illud commune proponam, numquam animadversionibus censoriis hanc civitatem ita contentam, ut rebus judicatis, fuisse. neque in re nota consumam tempus exemplis. ponam 6 illud unum: C. Getam, cum à L. Metello, & Cn. Domitio, censoribus, ex senatu ejectus esset, censorem ipsum postea esse factam: & cuius mores à censoribus erant reprehensi, hunc postea & populi Romani & eorum, qui in ipsum animadverterant, moribus præfuisse. Quod si illud iudicium putaretur: ut ceteri; turpi iudicio damnati, in perpetuum omni honore, ac dignitate privantur: sic hominibus ignominia notatis, neque ad honorem aditus, neque in curiam reditus esset. Nunc, si quem Cn. Lentuli, aut L. Gelli libertus furti condemnatis: is, omnibus ornamentis amissis, numquam ullam honestatis suæ partem recuperabit. quos autem ipse L. Gellius, & Cn. Lentulus, duo censores, clarissimi viri, sapientissimique homines, furti, & captatum pecuniarum nomine, notaverunt: ii non modo in senatum redierunt, sed etiam illarum ipsarum rerum iudicis absoluti sunt. Neminem voluerunt majores nostri non modo de existimatione cuiusquam, sed ne pecuniaria quidem de re minima esse iudicem, nisi qui inter adversarios convulsisset. Quapropter in omnibus legibus, quibus exceptum est, de quibus causis aut magistratum capere non liceat, aut iudicem legi, aut alterum accusare, hæc ignominie causa prætermissa est. Timoris enim causam, non vitæ poenam in illa potestate esse voluerunt. Itaque non solum iudices, illud ostendam, quod jam videris, populi Romani suffragiis sæpè numero censorias subscriptiones esse deletas, verum etiam iudicium eorum, qui jurati sta-

tuere majore cum religione, & diligentia debuerunt. Primum iudices, senatores, equitesque Rom. in compluribus jam reis, quos contra leges pecunias accepisse subscriptum est, lux potius religioni, quam censorum opinioni, paruerunt. Deinde prætores urbani, qui jurati debent optimum quemque 6 in selectos iudices referre, numquam sibi ad eam rem censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt. Censores denique ipsi sæpè numero superiorum censorum iudicium (si ista iudicia appellari vultis) non reterunt, atque etiam ipsi inter se censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modo reprehendat, sed etiam refutet: ut alter de senatu moveri velit, alter retineat, & ordine amplissimo dignum existimet: ut alter in ætarios referri, aut tribu moveri jubeat, alter vetet. Quare qui vobis in mentem venit, hæc appellare iudicia, quæ à populo Romano rescindi, ab juratis iudicibus repudiari, à magistratibus negligi, ab iis, qui eandem potestatem adepti sunt, commutari, inter collegas discrepare videatis? Quæ cum ita sint: videmus, quid tandem censores de illo iudicio corrupto judicasse dicantur. Ac primum illud statuamus: an, quia censores subscriberint, ita sit: an, quia ita fuerit, illi subscriberint. Si idem, quia subscriberint: videte, quid agatis, ne in unum quemque nostrum, censoribus in posterum potestatem regiam permittatis: ne subscriptio censoria non minus calamitatis civibus, quam illa acerbissima descriptio possit afferre: ne censorium filium, cuius mucronem multis remediis majores nostri retulerunt, a que posthac, atque illum *dilatatorum gladium* pettimecamus. Sin autem quod subscriptum est, quia verum est, idcirco grave debet esse: hoc queramus, verum sit, an falsum: removeantur auctoritates censoriarum: tollatur id ex causa, quod in causa non est: doce, quam pecuniam Cluentius dedit, unde dedit, quemadmodum dedit: unum denique aliquod à Cluentio profectæ pecuniæ vestigium ostende. Vince deinde, virum bonum fuisse Oppianicum, hominem integrum: nihil de illo umquam secus esse existimatum: nihil denique præjudicatum, tum auctoritatem censorum 7 amplexator: tum illorum iudicium cum re conjunctum esse defendito. Dum verò eum fuisse Oppianicum constabit, qui tabulas publicas municipii sui corruptisse iudicatus sit: qui testamentum interleverit: qui, supposita persona, falsum testamentum obsignandum curavit: qui eum, cuius nomine id obsignatum est, interfecerit: qui avunculum filii sui in servitute, ac vinculis necavit: qui municipes suos proferibendos, occidendoque curavit: qui ejus uxorem, quem occiderat, in matrimonium duxerit: qui pecuniam pro abortione dedit: qui soerum, qui uxorem, qui uno tempore fratris uxorem, speratoque liberos, fratremque ipsum, qui denique *suos liberos interfecerit*: qui cum venenum privigno suo quæreret, manifestò sit deprehensus: cuius ministris, consensuque damnatis, ipse adductus in iudicium, pecuniam iudici dedit ad sententias iudicum contempnas: dum hæc, inquam, de Oppianico constabunt, nec ullo argumento Cluentianæ pecuniæ crimen tenebitur: quid est, quod de ista censoria sive voluntas, sive opinio fuit, adjuvare aut hunc innocentem opprimere posse videatur? Quid igitur censores secuti sunt? Ne ipsi qui dem, ut gravissimè dicam, quidquam aliud dicent,

præter

1. Animadversionem atque auctoritatem censoriam.] Est à P. Victorio, neque aliter ultimæ vetustatis edd. quibus respondent septem Pall. nam heic videtur desinere codex S. Victor. s. vulgo tamen passim excuditor; animadversio atque auctoritas censoria.

2. Qua de re antequam incipio.] Ita rescripti auctoritate Pal. sec. recepta enim lectio amplius, antequam dicere incipio. ceteri vero Pall. qua de re incipio, &c.

3. Constituta necessitudo.] Haud secus Pall. septem, nisi quod sexcus, constituta consuetudo vel observatio est. unde liquet illud consuetudo vel. Lambini, ortum à librariorum manu.

4. In hac mihi concedas, &c.] Id est, libertate, adnotat Gulielm. sed Lambini conjecturam, hæc, restat in Pall. pr. quart. quint. sept.

5. Illud unum: C. Getam.] Pal. pr. Guttam. tert. Ortam. sept. Cntam. sec. illud Ortam. C. Getam. sed nihil mirandum: notat enim Licium Getam, cuius meminere plures; nisi forsitan & idem corrupti.

6. In selectis iudicis.] Illustrantur isthæc à Turnebo libro xxxv. Adversar. cap. 16. f.

7. Amplexator.] Pal. prim. habet quoque illud Lambino placitum, complexator.

præter *fermum*, atque *firmam*. nihil se testibus, nihil tabulis, nihil gravi aliquo argumento competisse. nihil denique, causa cognita statuisse dicent. Quod si ita fecissent: tamen id non ita fixum esse deberet, ut *cancelli non liceret*. Non utar exemplorum copia, quæ summa est: non rem veterem, non hominem potentem aliquem, aut gratiosum proferam. Nuper hominem tenuem, scribam ædilitium, D. Matrinium cum defendissem apud M. Junium, Q. Publicium prætores, & M. Platorium, C. Flaminium, ædileis curuleis: persuasi, ut scribam jurati legerent eum, quem iidem isti censores ætariam reliquissent. Cui enim in homine nulla culpa reperiretur: *quid illa mensusset*, non quid de eo statutum esset, querendum esse duxerunt. Nam hæc quidem, quæ de iudicio corrupto subscriperint, quis est, qui ab illis satis cognita, & diligenter iudicata arbitretur? in M. Aquilliam, & in T. Guttam video esse subscriptum. Quid est hoc? duos esse corruptos solos pecunia. Quid ceteri? videlicet gratis condemnarunt. Non est igitur circumventus, non est oppressus pecunia, non, ut ille Quintianæ conciones habebantur, omnes, qui Oppianicum condemnarunt, in culpa sunt, ac suspicione ponendi. duos solos video auctoritate censorum affines ei turpitudini iudicari. Aut illud asserant, (aliquid esse) quod de iis duobus habuerint compertum, de ceteris competisse. Nam illud quidem minimè probandum est, ad notationes, auctoritatemque censoriam, exemplum illes à consuetudine militari transulisse. Statuerunt enim ita majores nostri, ut, si A. MVLTIIS esset flagitium rei militaris admittum, sortitione in quosdam animadvertetur: ut metus videlicet ad omnes, *pæna ad paucos* perveniret. Quod idem facere censores in defectu dignitatis, & in iudicio civium, & in animadversione vitiorum, qui convenit, nam MILIBUS, QUI locum non tenuit, qui hostium impetum, vimque pertimuit, potest idem postea & miles esse melior, & vir bonus, & civis utilis. Quare, ne in bello, propter hostium metum, delinqueret, amplior ei mortis, & supplicii metus est à majoribus constitutus. ne autè nimium multi pœnam capitis subirent, idcirco illa sortitio comparata est. Hoc tu idem facies, censor, in senatu legendo? si erunt plures, qui, ob innocentem condemnandum, pecuniam acceperint, ut non animadvertas in omnes, sed carpas, ut velis, & paucos *ex multis* ad ignominiam sortiare? Habebit igitur, te sciente, & vidente, curia senatoria, populus Rom. iudicem, resp. civem sine ignominia quemquam, qui ad perniciem innocentis, fidem suam, & religionem pecunia commutavit? & qui pretio adductus eripuerit patriam, fortunas, liberos civi innocenti, is censoris severitatis nota non inuretur? Tu es præfectus moribus magister veteris disciplinæ, & severitatis. si aut retines quemquam sciens in senatu, scelere tanto contaminatum, aut statuis, qui in eadem culpa sit, non eadem pœna à fisci convenire? & quam conditionem supplicii majores in bello timiditati militis propositam esse voluerunt, eandem tu in pace constitutes improbitati senatoris? Quod si exemplum ex re militari ad animadversionem censoriam transferendum fuit: sortitione id ipsum factum esse oportuit. Sin autem sortitio ad pœnam, atque hominum delictum fortunæ iudicio committere, minimè censorium est: certè in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam, & turpitudinem, non oportet. Verum omnes intelligimus, in istis subscriptionibus ventum quendam popu-

larem esse quæsitum. Jactata res erat in concione à tribuno seditioso: incognita causa probatum illud erat. 2. MVLTIPLIUM ILLICITUM EST CONTRA DICERE: nemo denique, ut defenderet contrariam partem, laborabat. In invidiam potèrò magnam illa iudicia venerant: etenim paucis postea mensibus alia vehemens erat in iudiciis ex notatione tabularum invidia versata. Prætermitti à censoribus, & negligi macula iudiciorum posse non videbatur. homines, quos ceteris vitiis, atque omni dedecore infamis videbant, eos hac quoque subscriptione notare voluerunt, & eo magis, quod illo ipso tempore, illis censoribus erant iudicia cum equestri ordine communicata: ut viderentur per hominum idoneorum ignominiam sua auctoritate illa iudicia cum equestri ordine reprehendisse. Quod si hanc apud eos ipsos censores mihi, aut alii causam agere licuisset: hominibus tali prudentia certè probavisset: (res enim indicat) nihil ipsos habuisse cogniti, nihil comperti: ex tota ipsa subscriptione rumore quendam, & plausum popularem esse quæsitum. Nam ita L. Popillium, qui Oppianicum condemnarat, subscripsit L. Gellius, quod is pecuniam accepisset, quo innocentem condemnaret. Jam id ipsum quantæ divinationis est, scire, innocentem fuisse eum, quem fortasse nunquam viderat, cum homines sapientissimi, iudices, ut nihil dicam de iis, qui condemnarunt, causa cognita, sibi dixerint NON LIQVIT? Verum esto. condemnat Popillium Gellius: iudicat, accepisse à Clventio pecuniam. Negat hoc Lentulus, nam Popillium, quod erat libertini filius, in senatum non legit: locum quidem senatorium ludis, & cetera ornamenta reliquit, & eum omni ignominia liberat. quod cum facit, iudicat, ejus sententia gratis esse Oppianicum condemnatum, & eundem Popillium postea Lentulus in ambitu iudicio pro testimonio diligentissimè laudat. Quare, si neq; L. Gellii iudicio stetit Lentulus, neq; Lentuli existimatione contentus fuit Gellius: & si uterque censor censoris opinione standum non putavit: quid est, quamobrem quisquam nostram censorias subscriptiones omnes fixas, & in perpetuum ratas putet esse oportere? At in ipsum Avitum animadvertentur. nullam quidè ob turpitudinem, nullum ob totius vitæ non dicam vitium, sed erratum. neq; enim hoc homine sanctior, neq; probior, neq; in omnibus officiis retinendis diligentior esse quisquam potest: neque illi aliter dicunt: sed eandè illam famam iudicii corrupti secuti sunt: neq; ipsi secus existimant, quam nos existimari volumus, de hujus pudore, integritate, virtute: sed putant PRÆTERITUM accusatorem non potuisse, cum animadversum esset in iudices. Qua de re tota si unum factum ex omni antiquitate protulero, plura non dicam. Non enim mihi exemplum sumi & clarissimi viri, P. Africani, prætereundum videtur: qui cum esset censor, & in equitum censu C. Licinius Sacerdos prodiiisset: clara voce, ut omnis concio audire posset, dixit se scire, illum verbis conceptis pejerasse. si quis contra dicere vellet: usurum esse eum suo testimonio. deinde cum contra nemo diceret: iussit equum traducere. Itaque ius, cuius arbitrio & populus Rom. & extera gentes, contentæ esse consueverunt, 3. ipse sua conscientia ad ignominiam alterius contentus fuit. Quod si hoc Avito facere licuisset, facilè, illis ipsis iudicibus, & falsæ suspitionis, & invidiæ populariter excitatæ restitisset. Unum etiam est, quod me maximè conturbat, cui loco respondere posse vix videor, 4. quod *elogium* recitasti de testamento Cn. Egna-

Cc 2

tiii.

1. Aut illud asserant [aliquid esse] quod de iis duobus, &c. Recitasti scripturam veterinam eorum editionum. solummodo circumscripsi duas voces, quæ mihi videntur supervacue. Palatinos citare æqueo, quod hæc iteram omnes ad unum integro descriptantur folio. Patrum ævo lectio fuerat: Nam ut illud asserant, nihil est, quod de iis duobus, &c. Lambinus iactat sic se locum redintegrare è mss. Nam illud, quod asserant, nihil est: aliquid esse quod de his duobus habuerint compertum, de ceteris nihil compertisse, sed non ego credulus illis verorque ne emendatiunculam eam famerit è nonis Franc. Silvi.

2. Multiplium illicitum est contra dicere. Non divertant ab hac scriptura veteris usus. Lambinus obtrudit nobis; multi, illam non illicitum est contra dicere. Gulelmus divinabat: probatum illud erat multum dicit; nulli licitum, &c.

3. Ipse sua conscientia. P. Victorius scientia, quod melius visum Camerario: à quo dissentio.

4. Quod *elogium* recitasti. Haud aliter Palatinus nostri septem, quibus addere malo, quam Lambini licentia; in vitis libris omnibus, nescio quæ obrudeant.

tit, patris, hominis honestissimi, videlicet, & sapientissimi, idcirco se *exheredasse filium*, quod is ob Oppianici damnationem pecuniam accepisset. De cuius hominis levitate, & inconstantia, plura non dicam. Hoc testamentum ipsum, quod recitas, ejusmodi est, ut ille, cum eum filium exheredaret, quem oderat, ei filio coheredes homines *alimissimos* conjungeret, quæ diligebat. Sed tu, Atti, consideres, censeo, diligenter, utrum censorum judicium grave velis esse, an Egnatii. Si Egnatii: leve est, quod censes de ceteris subscripserunt, ipsum enim Cn. Egnatium, quem tu gravem esse vis, ex senatu eiecerunt. sin autem censorum: hunc Egnatium, quem pater censoria subscriptione exheredavit, censes in senatu, cum patrem eiecerent, retinuerunt. At enim senatus universus judicavit, illud *corruptum* esse judicium. Quomodo? suscepit causam. An potuit rem delatam ejusmodi repudiare? cum tribunus pleb. *populo concitato*, rem pænè ad manus revocasset: cum vir optimus, & homo innocentissimus, pecunia circumventus esse diceretur: cum invidia flagraret ordo senatorius: potuit nihil decerni? potuit illa concitatio multitudinis sine summo periculo recipi, repudiari? At quid est decretum? quam iuste? quam sapienter? quam diligenter? Si *QUI SUNT, QUORVM OPERA FACTVM SIT, VT IUDICIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR*. Utrum videtur senatus id factum judicare: an, si factum sit, molestè, graviterque fere? si ipse A. Cluentius sententiam de iudiciis rogaretur, aliam non diceret, atque ii dixerunt, quorum sententia Cluentium condemnatum esse dicitis. Sed quæro à vobis, num istam legem ex isto S. C. Lucullus consul, homo sapientissimus, tulerit: num anno post M. Lucullus, & C. Cassius, in quos tum consules designatos idem illud senatus decreverit, non tulerunt. & quod tu Aviti pecunia factum esse arguis, neque id ulla vel tenuissima suspitione confirmas, factum est primò illorum æquitate, & sapientia consulum, ut id, quod senatus decreverat, ad illud *invidia præsumendum* restinguendum, id postea referendum ad populum non arbitrarentur. ipse deinde populus Rom. qui L. Quintii tribuni pl. fictis querimoniis antea concitatus, rem illam, & rogationem flagitavit, idem C. Junii filii, pueri parvuli, lacrymis commotus, maximo clamore, & concursu rotam illam legem, & quæstionem repudiavit. Ex quo intelligi potuit id, quod sæpe dictum est: *VT MANE*, quod sua natura tranquillum sit, ventorum vi agitari, atque turbari, sic & populum Romanum sua sponte esse placatum, hominum seditiosorum vocibus, ut violentissimis tempestatibus, concitari. Est etiam reliqua permagna *auctoritas*, quam ego turpiter pænè præterii. mea enim esse dicitur. Recitavit ex oratione nescio qua Attius, quam meam esse dicebat, cohortationem quandam iudicum ad honestè judicandum, & commemorationem tum illorum iudiciorum, quæ probata non essent, tum illius ipsius iudicii Juniani: perinde quasi ego non ab initio hujus defensionis dixerim, invidiosum illud fuisse iudicium: aut, cum de infamia iudiciorum disputarem, potuerim illud, quod tam populare esset, in illo tempore præterire. Ego verò, siquid ejusmodi dixi, neque cognitum commemoravi, neque pro testimonio dixi, & illa oratio potius temporis mei, quàm iudicii, & auctoritatis fuit. Cum enim accusarem, & mihi initio proposuissem, ut animos & populi Romani, & iudicum commoverem: tumque omnes defensiones iudiciorum non ex mea opinione, sed ex hominum rumore proferrem: istam rem, quæ tam populariter esset agitata, præterire non potui. Sed errat vehementer, si quis in orationibus nostris, quas in iudiciis habuimus, auctoritates nostras consignatas se habere arbitrat. omnes enim illæ orationes, *causarum, & temporum sunt*, non

hominum ipsorum, ac patronorum. Nam, si *CAYAN* ipsæ pro se loqui possent: nemo adhiberet oratorem. nunc adhibemur, ut ea dicamus, non quæ nostra auctoritate constituantur: sed quæ ex re ipsa, causasque dicantur. Hominem ingeniosum, M. Antonium, ajunt solum esse dicere, idcirco se nullam unquam orationem scripsisse, ut si quid aliquando, quod non opus esset, ab se esse dictum, posset se negare dicitur: perinde quasi, quid à nobis dictum, aut actum sit, id nisi litteris mandaverimus, hominum memoria non comprehendatur. Ego verò in isto genere libentius cum multorum, tum hominis eloquentissimi, & sapientissimi, L. Crassi, auctoritatem sequor. qui cum L. Plancium defenderet, accusante M. Bruto, homine in dicendo i vehementi, & callido, cum Brutus, duobus recitatoribus constitutis, ex duabus ejus orationibus capita altera, inter se contraria, recitanda curasset; quod in dissuasiōe rogationis ejus, quæ contra coloniam Narbonensem ferebatur, quantum potest, de *auctoritate senatus* detrahit: in sua oratione legis Serviliæ summis ornat senatum laudibus: & multa in equites Rom. cum ex ea oratione asperius dicta recitasset, quo animi illorum iudicium in Crassum incenderetur; aliquantum esse commotus dicitur. Itaque in respondendo primum exposuit utriusque *rationem temporis*: ut oratio ex re, & causa, habita videretur: deinde, ut intelligere posset Brutus, quem hominem, & non solum qua eloquentia, verum etiam quo lepore, & quibus faciliis prædium lacessisset: treis & ipse excitavit recitatoribus cum singulis libellis, quos M. Brutus, pater illius accusatoris de jure civili reliquit. Eorum initia cum recitarentur, ea, quæ vobis nota esse arbitror: *FORTE EVENIT, VT RVRI IN PRIVERNATE ESSEMVS, EGO, ET BRVTVS FILIVS*: fundum Privernatem flagitabat: *IN ALBANO ERAMVS EGO, ET BRVTVS FILIVS*. Albanum poscebat. *IN TIBVRTE FORTE CVM ASSEDISSEMVS, EGO, ET BRVTVS FILIVS*. Tiburtem fundum requirebat: Brutum autem, hominem sapientem, quod filii *nequitiæ* videret: quæ prædia ei relinqueret, testificari dicebat voluisse, quod si potuisset honestè scribere, se in balneis cum id statim filio fuisse: non præterisset. eas se tamen ab eo balneas non ex libris patris, sed ex tabulis, & ex censu querere. Crassus tum ita Brutum ultus est, ut illum recitationis suæ pœniteret. molestè enim fortasse tulerat, se in his orationibus reprehensum, quas de rep. habuisset: in quibus forsitan magis requiritur constantia. Ego autem illa recitata esse non molestè fero. neque enim ab illo tempore, quod tum erat, neque ab ea causa, quæ tum agebatur, aliena fuerunt: neque mihi quidquam oneris suscepi, cum ista dixi, quo minus honestè hanc causam, & liberè possem defendere. Quod si velim confiteri, me causam A. Cluentii nunc cognoscere, antea fuisse in illa opinione populari: quis tandem id possit reprehendere? præsertim, iudices, cum à vobis quoque ipsis hoc impetrare sit æquissimum, quod ego & ab initio petivi, & nunc peto, ut, siquam huc graviolem de illo iudicio *opinionem attulisset*, hanc, causa perspecta, atque omni veritate cognita, deponatis. Nunc, quoniam ad omnia, quæ abs te dicta sunt, T. Atti, de Oppianici damnatione respondi: confiteare necesse est, te opinionem multam sefellisse, quod existimaris, me causam A. Cluentii non factò ejus, sed lege defensorum. Nam hoc persæpe dixisti, tibi sic renuntiari, me habere in animo causam hanc præsidio legis defendere. Itane est? *AN AMICIS* videlicet imprudentes prodimus? & est nescio quis de iis, quos amicos nobis arbitramur, qui nostra consilia ad adversarios deferat? Quisnam tibi hoc renuntiavit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narraui? nemo, ut opinor, in culpa est: sed nimirum tibi istuc lex ipsa renuntiavit.

1. *Voluntati & saluti.*) P. Victorius maluit *saluti*, libro Variar. Lect. XXXIII. sup. 6. quem refutat nimis quàm acerbè Lambec.

antiauit. Sed num tibi ita defendisse videor, ut tota in causa mentionem ullam fecerim legis? num secus hanc causam defendissem, ac si lege Avitus teneretur? certe ut hominem confirmare oportet, nullus est locus à me purgandi istius invidiosi criminis prætermisus. Quid ergo est? quæret fortasse quispiam, displiceatne mihi, præsidio à capite periculum propululare. Mihi verò, iudices, non displicet: sed utor instituto meo. In hominis honesti, pudentique iudicio, non solum meo consilio uti consuevi, sed multum etiam ejus, quem defendo, & consilio, & voluntati obtempero. Nam, ut hæc de me causa delata est: qui leges eas, ad quas adhibemur, & in quibus versamur, nosse deberem: dixi Avito statim, de eo, *QUI COISSET, QVO QVIS CONDEMNARETUR*, illum esse liberum: teneri autem nostrum ordinem. Atque ille me orare, & obsecrare cepit, ut ne sese lege defenderem. Cum ego, quæ mihi viderentur, dicerem: traduxit me ad suam sententiam. affirmabat enim lacrymans, non se cupidiorum esse civitatis retinendæ, quàm existimationis. Morem homini gessi: & tamen idcirco feci (neque enim id *semper* facere debemus) quòd videbam, per se, ipsam causam copiosissimè sine lege posse defendi. Videbam, in hac defensione, qua jam sum usus, plus dignitatis: in illa, qua me hic uti noluit, minus laboris futurum. Quòd si nihil aliud esset actum, nisi ut hanc causam obtinerem: lege recitata, perorarem. Neque me illa oratio commoveret, quòd ait Attius, *INDIGNUM ESSE FACTUM*, si senator iudicio quemquam circumveniret, legibus eum teneri: siques Rom. hoc idem fecerit, non teneri. Ut tibi concedam, hoc indignum esse (quod cuiusmodi sit, jam videro) tu mihi concedas necesse est, multo esse indignius, in ea civitate, à qua legibus continetur, discedi à legibus. Hoc enim *VIRCVLVM* est huius dignitatis, qua fruimur in rep. hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis, mens, & animus, & consilium, & sententia civitatis, posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente: sic civitas sine lege, suis partibus, ut nervis, ac sanguine, & membris, uti non potest. Legum ministri, magistratus: legum interpretes, iudices: *LEGVM* denique *INDICIO* omnes servi sumus, ut liberi esse possimus. Quid est, *QU* Naso, *S* cur tu in hoc sexto loco sedes? quæ vis est, quæ abs te hi iudices, tali dignitate præditi, coërceantur? vos autem, iudices, quamobrem ex tam magna multitudine civium tam pauci de hominum fortunis sententiam fertis? quo jure Attius, quæ voluit, dixit? cur mihi tam diu potestas dicendi datur? quid sibi autem illi scribæ, quid scribes, quid ceteri, quos apparere huic quæstioni video, volunt? opinor hæc omnia lege fieri, totumque hoc iudicium (ut antea dixi) *6* quasi *mente quadam regi legis*, & administrari. Quid ergo est? hæc questio sola ita gubernatur? quid M. platorii, & C. Flamini inter sicarios? quid C. Orchinij peculatus? quid mea de pecuniis repetundis? quid C. Aquilli, apud quem nunc de ambitus causa dicitur? quid reliquæ quæstiones? circumspicite omnes reipub. partes, *omnia legum imperio, & præscripto fieri videbitis*. Si quis apud me, te, T. Atti, reum velit facere: clames, te lege pecuniarum repetundarum non teneri. neq; hæc tua recusatio, confessio sit capte pecuniae: sed laboris, sed periculi non legitimi declinatio. Nunc, quid agatur, & quid abs te juris constitutur, vide. Jybet lex ea, qua lege hæc quæstio constituta est, iudicem quæstionis, hoc est, *Q* Voconium, cum

iis iudicibus, qui ei obvenerint (vos appellat, iudices) quætere de veneno. In quem quætere? infinitum est. *QUICVMQVE FECERIT, VENDIDERIT, EMERIT, HABUERIT, DEDERIT*. Quid eadem lex statim adjungit? Recita. *DEQVE EIVS CAPITE QUÆRITO*. Cujus? qui coerit? convenerit? non ita est. Quid ergo est? dic. *QVI TRIBVNS MILITVM LEGIONIBVS QUATVOR PRIMIS QVIVE QUÆSTOR, TRIBVNS PL. Deinceps omneis magistratus nominavit. QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXIT, DIXERIT*. Quid tum? *QVI EORVM COIIT, COERIT, CONVENIT, CONVENERIT, QVO QVIS IVDICIO PVBLICO CONDEMNARETUR*. Qui eorum, quorum? videlicet, qui supra scripti sunt. quid interest, utro modo scriptum sit? Esti est apertum, tamen ipsa lex docet. Ubi enim omneis mortaleis alligat, ita loquitur: *QVI VENENVM MALVM FECIT, FECERIT* omnes viri, mulieres, liberi, servi in iudicium vocantur. Si item de coitione voluisset: adjunxisset, *QVIVE COERIT*. Nunc ita est, *DEQVE EIVS CAPITE QUÆRITO, QUI MAGISTRATUM HABUERIT, QVIVE IN SENATU SENTENTIAM DIXERIT: QUI EORVM COIIT, COERIT*. Numis est Cluentius? certe non est. Quis ergo est Cluentius? qui tamen defendi causam suam lege nolit. Itaque abjicio legem: morem Cluentio gero: tibi tamen, Atti, pauca, quæ ab hujus causa sejuncta sunt, respondebo. est enim quiddam in hac causa, quod Cluentius ad se: est aliquid, quod ego ad me putem pertinere. hic sua putat interesse, se re ipsa, & gesto negotio, non lege defendi, ego autem mea existimo interesse, me nulla in disputatione ab Attio videri esse superatum. non enim mihi hæc causa sola dicenda est. omnibus hic labor meus propositus est, quicumque hac facultate defensionis contenti esse possunt. nolo, quemquam eorum, qui adunt, existimare, me, quæ de lege ab Attio dicta sunt, si reticuerim, comprobare. Quamobrem, Cluenti, de te tibi obsequo: neque ego legem recito: neque hoc loco pro te dico: sed ea, quæ à me desiderari arbitror, non relinquam. Iniquum tibi videret, Atti, esse, non *isidam legibus omneis teneri*. Primum (ut id iniquissimum esse confitear) hujusmodi est, ut, commutatis eis opus sit legibus, non ut iis, quæ sunt, non pareamus. Deinde quis umquam hoc senator accusavit, ut, cum *altiorum gradum dignitatis*, beneficio populi Romani esset consecutus, eò se putaret durioribus legum conditionibus uti non oportere? *QVAM MVLTÀ* sunt commoda, quibus caremus: quàm multa molesta, ac difficilia, quæ subimus? *7* atque hæc omnia tantum honoris, & amplitudinis commodis compensantur. Converte nunc ad equestrum ordinem, atque in ceteros ordines, eisdem vitæ conditiones non perferent. putant enim minus multos sibi *laqueos legum, & conditionum*, ac iudiciorum propositos esse oportere, qui in summum locum civitatis aut non potuerunt ascendere, aut non petiverunt. Atque, ut omitam leges alias omneis, quibus nos tenemur, ceteri autem sunt ordines liberati: hanc ipsam legem, *NE QVIS IVDICIO CIRCVMVENIRETUR*, C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit. Postea L. Sulla, homo à populi causa remotissimus tamen, cum ejus rei quæstionem hac ipsa lege constitueret, qua vos hoc tempore iudicatis, populum Romanum

Cc 3 quem

1. Sed num tibi ita defendisse videor, (C.) Lambinus substituit, non, præter mss. nostros.
 2. Defendissem, ac si lege Avitus teneretur? Haud secus mss. nostri. Lambinus exposuit, defendissem, si lege veteris cui, defendissem hanc si lege, recentior defendissem, ac si leges &c. Gulielmus conjicit defendissem, est leges &c.
 3. Indignum esse factum. Locutio est popularis, quæ enique in ore, qui secum male agi putat, ac eam tamen Lambinus ita examinat, ac si nunquam Comicum aliquem legisset, certe non esse postea hujus loci.
 4. Quæ legibus continetur. Vulgati, continetur. Sed aliorum rehat

in Pall. & primitus eius.
 5. Cur in hoc sexto loco sedes? P. Victorius laudat hanc scripturam ex Longobardico suo libro XXIV. Var. Lection. cap. 2. at enim ita quæ exare in Pall. septem, in edd. exolevis, ego tector. vulgata, est in ipso loco sedes?
 6. Quæ sunt quædam regi legis. Illud legis, nunc primum redhibeo auctori & Pall. & edd. paulo antiquioribus. Lambinus suavit, quæ sunt quædam, lege regi, &c.
 7. Quis hæc omnia tenemus, &c. Lambinus edidit, tamen, quid hæc tenemus, aut tantum.
 8. Quæ sunt

rem, fidem; libidinem autem, odium invidiam, metum, cupiditateque omnes amovere: r maximeque estimare *consentiam mentis suae*, quam ab diis immortalibus accepimus, quæ a nobis divelli non potest: quæ si optimorum consiliorum, atque factorum testis in omni vita nobis erit, sine ullo metu, & summa cum honestate vivemus. Hæc si T. Attius aut cognovisset, aut cogitasset: profectò ne conatus quidem esset dicere id, quod multis verbis egit: iudicem, quod *es videtur*, statuere, & non devinctum legibus esse oportere. quibus de rebus mihi pro Cluentii voluntate, nimium; pro reip. dignitate, parum; pro vestra prudentia, satis dixisse videor. Reliqua perpauca sunt, quæ, quia vestra quaestio est, idcirco illi statuerunt sibi fingenda esse, & proferenda, ne omnium turpissimum reperirentur, si in iudicium nihil, præter invidiam, attulissent. Atque, ut existimetis, necessariò me de his rebus, de quibus jam dixerim, pluribus egisse verbis, attendite reliqua. profectò intelligetis, ea, quæ paucis demonstrari poterunt, brevissimè esse defensa. Cn. Decio Samniti, ei, qui scriptus est, *injuriam in calamitate* ejus ab hujus familia factam esse dixit. Ab nullo ille liberalius, quam à Cluentio tractatus est. hujus illum opes in rebus ejus incommendis sublevarunt. atque hoc cum ipse, tum omnes ejus amici, necessariè cognoverunt. Ancarii, & faceni 2 pastoribus, hujus villicos vim, & manus attulisse. Cùm quædam in collibus (ut solet) controversia pastorum esset orta: Aviti villici *rem domini*, & privatam possessionem defenderunt. cùm esset expostulatio facta: causa illis demonstrata; sine iudicio, controversiaque discessum est. P. A. lii testamento propinquus exheredatus cum esset, heres hic alienior institutus est. P. A. lius Aviti merito fecit: neque hic in testamento faciendo interfuit: idque testamentum, ab hujus inimico Oppianico est obsignatum. Florio legatum ex testamento, insitutum esse, non est ita. sed cum n. s. xxx. scripta essent, pro n. s. ccc; neque ei satis cautum videretur? voluit, cum aliquid acceptum referre liberalitatis suæ, primò debere negavit: post sine controversia solvit. Cœlii cuiusdam Samnitis uxorem post bellum ab hoc esse repetitam. 3 Mulierem cùm emisisset de sectoribus: quo tempore eam primùm liberam esse audivit, sine iudicio reddidit Cœlio. Ennium esse quandam, cuius bona tenet Avitus. Est hic Ennius egens quidam, calumniator, mercenarius Oppianici, qui permultos annos quievit: deinde aliquando cum servo Aviti furti egit: nuper ab ipso Avito petere coepit. Hic illo privato iudicio (mihi credite) nobis iisdem fortasse patronis, *calumniam* non effugiet. Atque etiam, ut nobis renuntiatur, hominem multorum hospitem 4 A. Binnium quandam, componem, de via Latina, subornatis: qui sibi à Cluentio, servisque ejus, in taberna sua manus allatas esse dicat. Quo de homine, nihil etiam nunc dicere nobis est necesse. *Si invidaverit*, id quod solet, sic hominem accipiemus, ut molestè ferat, se de via decessisse. Habetis, iudices, quæ in totam vitam de moribus A. Cluentii, quem illi invidiosum reum volunt esse, annos octo meditati accusatores collegerunt. quam levia, genere ipso? quam falsa, re? quam brevia, responsum? Cognoscite nunc id, quod ad vestrum iusjurandum pertinet, quod vestri iudicii est, quod vobis oneris imposuit ea lex, qua coacti huc convenistis, de criminibus veneni: ut omnes intelligant, quàm paucis verbis hæc causa perorari poterit, & quàm multa à me dicta sint, quæ ad hujus voluntatem maxime, ad vestrum iudicium minime pertine-

rent. Objectum est, C. Vibium Capacem ab hoc A. Cluentio veneno esse sublatum. Opportunè adest homo summa fide, & omni virtute præditus, L. Platorius, senator, qui illic Capacis hospes fuit, & familiaris. apud hunc ille Romæ habitavit, apud hunc ægrotavit, hujus domi est mortuus. At heres est Cluentia. Interitum dico esse mortuum, possessionemque ejus bonorum, prætoris edicto, huic illius sororis filio, adolescenti pudentissimo, & in primis honesto, equiti Rom. datam, Numerio Cluentio, quem videtis. Alterum veneficii crimen, Oppianico huic adolescenti, cùm ejus in nuptiis, more Larinatium, multitudo hominum pranderet, venenum Aviti consilio paratum: id cùm daretur in mulso, Balbutium quendam, ejus familiarem, *intercepisse*, bibisse, statimque esse mortuum. Hæc ego si sic agerem, tanquam mihi crimen esset diluendum, hæc pluribus verbis dicerem, quæ nunc paucis percutrit oratio mea. Quid v. m. q. m. Avitus in se admisit, ut hoc tantum ab eo factus non abhorreret videretur? quid autem magnopere Oppianicum metuebat, cùm ille verbum omnino in hac ipsa causa nullum facere potuerit: huic autem accusatores, matre viva, deesse non possent? quod jam intelligetis. An ut de causa ejus periculi nihil decederet, ad causam *novum crimen* accederet? quod autem tempus veneni dandi, illo die? in illa frequentia? per quem porrò datum? unde sumtum? quæ deinde interceptio poculi? cur non de integro autem datum? Multa sunt, quæ dici possunt, sed non committam, ut videar non dicendo voluisse dicere. res enim jam seipso defendat. Nego, illum adolescentem, quem statim epoto peculo mortuum esse dixistis, omnino illo die esse mortuum, magnum, & impudens mendacium. Peripicite cetera. dico, illum, cùm ad illud prandium *crudior venisset*, & ut aras illa fert, sibi tum non pepercisset; aliquot dies ægrotasse, & ita esse mortuum. Quis huic rei testis est? idem, qui sui luctus, pater: pater, inquam, illius adolescentis: quem, propter animi dolorem, pertenuis *suspicio* potuisset ex illo loco testem in A. Cluentium constituere: is hunc suo testimonio sublevar. quod recita. Tu autem, nisi molestum est, paulisper exurge, & perfer hunc dolorem commemorationis necessariz: in qua ego diutius non morabor, quoniam, quod fuit viri optimi, fecisti, uti necui innocentis maror tuas calamitatem, & falsum crimen afferret. TESTIMONIUM BALBUTI PATRIS. Unum etiam mihi reliquam ejusmodi crimen est, iudices, ex quo illud perspicere possitis, quod à me initio orationis meæ dictum est: quidquid mali per hos annos A. Cluentius viderit, quidquid hoc tempore habeat sollicitudinis, ac negotii, id omne à matre esse constat. Oppianicum veneno necatum esse, quod ei datum sit in pane per M. Afellium quendam, familiarem illius: idque Aviti consilio factum esse, dicitis. In quo primùm illud quaero, *qua causa* Avito fuerit, cur interficere Oppianicum vellet. Inimicitias enim inter ipsos fuisse constitor: sed homines, inimicos suos morte affici volunt, vel quod metuunt, vel quod oderunt. Quo tandem igitur Avitus metu adductus, tantum in se facinus suscipere conatus est? quid erat, quod jam Oppianicum poena affectum pro maleficiis, ejectum è civitate, quisquam timeret? quid metuebat: ut oppugnaretur à perditio? an ne accusaretur à condemnato, an ne exsulis testimonio læderetur? Sin autem, quod oderat Avitus, idcirco illum vita frui noluit: adeone erat stultus, VT ILLAM, quam tum ille vivebat, vitam esse

CC 4

1. Maximeque estimare.) Mallet Lambinus, maximeque, præter miss. editioque, neque est tamen nobis: aut robustius aut venustius.

2. Pastoribus, hujus villicos vim, &c. Sic malui cum edd. & miss. vett. quàm ut hodie excurrat, villicis.

3. Mulierem cum emisisset de sectoribus.) Lambinus à sectoribus: cum tamen vulgata lectio nihil sit usitatus; tæturque se scriptus editioque omnibus.

4. A. Binnium quandam.) Paullus Merula ad Ennium cupiebat. A. Binnium, quoniam hæc genus nota, illa non, tanquam scilicet tale

quid requiratur in capone. sed tamen hominis hujus nomen valde variat. nam olim *culi*, *Bryvium* vocant. Pall. prim. quart. sept. Binnium secund. Bivium. tert. quint. Binum, qui quint. superscriptum habet Bivium. sext. A. Alivium, quod & in octavo, sed sine prænomine.

5. Ut oppugnaretur à perditio?) Vetus editio, item Pal. sec. ut oppugnaretur, & acriter defendit Lambinus: sed enim cum in plerisque edd. item Pall. septem rellat altera scriptura; non video cur tenerè ejici debeat.

esse arbitraretur, damnati, exsulis, deserti ab omnibus? quem propter animi importunitatem, nemo recipere tecto, nemo audire, nemo alloqui, nemo respicere vellet? hujus igitur vitæ Avitus invadebat? hunc si acerbe, & penitus oderat, non eum quam diutissime vivere velle debebat? huic mortem maturabat inimicus, quod illi *in malu per fugium* erat calamitatis? qui si quid animi, ac virtutis habuisset (ut multi sæpe fortes viri in ejusmodi dolore) mortem sibi ipse conscisset: huic quamobrem id vellet inimicus offerre, quid ipse sibi optare deberet? Nam nunc quidem quid tandem illi mali mors attulit? nisi forte ineptis, ac *fabulis ducimur*, ut existimemus, illum apud inferos impiorum supplicia perferre, ac plures illic offendisse inimicos, quam hic reliquisset: a focris, ab uxorum, à fratris, à liberum *panis actum* esse præcipitem in sceleratorum sedem, atque regionem, quæ si falsa sunt, id quod omnes intelligunt, quid ei tandem aliud mors eripuit, præter *sensum dolentis*? Age verò, venenatum per quem datum? per M. Asellium. Quid huic cum Avito? nihil: atque adeo, quod ille Oppianico familiarissimè est usus, 3 potius etiam simulas. Eine igitur, quem sibi offensivorem, Oppianico familiarissimum sciebat esse, potissimum & suum scelus, & illius periculum committebat? cur deinde tu, qui pietate ad accusandum excitatus es, hunc Asellium esse inultum tamdiu sinis? cur non Aviti exemplo usus es, ut per illum, qui attulisset venenum, de hoc præjudicaretur? Jam vero illud quàm non probabile, quàm inusitatum, judices, quàm novum, *in pane datum venenum*? 4 Facilius se potuit, quàm in poculo? 5 latius potuit, abditum aliqua in parte panis, quàm si totum colliquefactum in porione esset? celerius potuit & comestum, quàm epotum in venas, atque in omnes partes corporis permanere? facilius fallere in pane (si esset animadversum) quàm in poculo, cum ita confusum esset, ut fecerim nullo modo posset? At *repentinamorte* perit? 7 Quod si esset ita factum: tamen ea res, propter multorum ejusmodi mortem, satis firmam veneni suspicionem non haberet. si esset suspiciosum: tamen ad alios potius, quàm ad Avitum pertinere. Verùm in eo ipso homines impudentissimè mentiuntur. Id ut intelligatis: in Avitum sit erimen à matre quaesitum, cognoscite. Cum vagus, & exsul erraret, atque undique exclusus Oppianicus, in Falernum se ad C. Quintilium contulisset: ibi primum in morbum incidit, ac satis vehementer, diuque egrotavit. Cum esset una Salsia, & Statio Albio quodam colono, homine *valente*, qui simul esse solebat, familiariter uteretur, quam vir dissolutissimus, incolumi fortuna, pati posset: & jus illud matrimonii casum, atque legitimum, damnatione viri sublatum arbitraretur: Nicostratus quidam, fidelis Oppianici servulus, percuriosus, & minimè mendax, multa dicitur renuntiare domino solitus esse. Interea Oppianicus cum jam convalesceret, neque in Falerno improbitatem coloni diutius ferre posset, & huc ad urbem profectus esset (solebat enim extra portam aliquid habere conducti) cecidisse ex equo dicitur, & homo infirma valetudine *latus offendisse* vehementer, & posteaquam ad urbem cum febris venerit, paucis diebus esse mortuus. Mortis ratio, judices, ejusmodi est, ut aut nihil habeat suspicionis, aut,

quid habet, id *intra patiens* in domestico scelere versetur. Post mortem ejus Salsia statim molli nefaria mulier cepit insidias filio: quaestionem habere de viri morte constituit. emit de A. Rupilio, quo erat usus Oppianicus medico, Stratone quemdam, quasi ut idem faceret, quod Avitus in emendo Diogene fecerat. De hoc Stratone, & de affecla quodam servo suo quaesitum esse dixit. præterea servum illum Nicostratum, quem *nimum loquacem* fuisse, ac nimium domino fidelem arbitratur, ab hoc adolescente Oppianico in quaestione postulat. Hic cum esset illo tempore puer, & illa quaestio de patris sui morte constituit diceretur: etsi illum servum, & sibi benivolum esse, & patri fuisse arbitratur, nihil tamen est ausus recusare. Advocatur amici: & hospites Oppianici, & ipsius mulieris multi, homines honesti, atque omnibus rebus ornati, tormentis omnibus vehementissimis quaeritur. Cum essent animi servorum, & *spe, & metu tentati*, ut aliquid in quaestione dicerent: tamen (ut arbitrator) auctoritate advocatorum, & vi tormentorum adducti, in veritate manserunt, neque se quidquam scire dixerunt. Quæstio illo die de amicorum sententia dimissa est. Satis longo intervallo post iterum advocatur, habetur de integro quaestio: nulla vis tormentorum acerrimorum præmittitur: *aversari advocati*, & jam vix ferre posse: furere crudelis, atque importuna mulier, sibi nequaquam, ut sperasset, ea, quæ cogitasset, procedere. Cum jam tortor, atque essent tormenta ipsa defessa, neque tamen illa finem facere vellet: quidam ex advocatis, homo & honoribus populi ornatus, & summa virtute præditus, intelligere se dixit, non id agi, ut verum inveniretur: sed ut *aliquid falsi dicere cogerentur*. Hoc postquam ceteri comprobant: ex omnium sententia constitutum est, satis videri esse quaesitum. Redditur Oppianico Nicostratus: Latinum ipsa proficiscitur cum suis, marens, quod jam certè incolumem filium fore putabat, ad quem non modò verum ciimen, sed ne ficta quidem suspicio perveniret: & cui non modò aperta inimicorum oppugnatione, sed ne occulta quidem matris insidia nocere potuissent. Latinum postquam venit: quæ à Stratone illo venenum antea viro suo datum, sibi perisusum esse simulasset, in hunc tam ei continuo, & ornatum Latini medicinae exercendæ causa *tabernam* dedit. Unum, alterum, tertium annum Salsia quiescebat, ut vellet, atque optare aliquid calamitatis filio potius, quàm id struere, & moliri videretur. Tum interim Hortensio, Metello Coss. ut hunc Oppianicum aliquid agerem, ac nihil ejusmodi cogitarem, ad hanc accusationem detraxeret, invito respondit ei filiam suam, illam, quam ex genere susceperat, ut eum nuptiis *aliquotum* simul, & testamenti spe *devinctum*, possit habere in potestate. Hoc ipso fere tempore Strato ille medicus domi furtum fecit, & eadem ejusmodi. Cum esset in *edibus amarium*, in quo sciret esse nummorum aliquantum, & auri: noctu duos conseros dormientis occidit, in piscinamque dejecit: *ipse amarium fundum* *excavit*, & *x s.* * & auri quinque pondo abstulit, uno ex servis puero non grandi conficio. Furto postmodum cognito, omnis suspicio in eos servos, qui *non comparebant*, commovebatur. Cum excelsio illa fundi in amario anima dverteretur, quaerant homines, quonam modo fieri potuisset. Quidam ex amicis Salsia recordatus est, se

nuper

1. Nemo audire, nemo alloqui. Non potui excludere hanc lectionem, quæ non solum Palatinis octo, item scriptis Lambini, sed & veteribus editionibus. haud tamen inepte prius publicata, *nemo adire*.
2. Nemo respicere. Lambinus, *adspicere*. cur quæro? nam alterum profecto omnis occupavit liberos.
3. *Panis actum* *panis*. Est à septem Palatinis. Solus enim primus habuit illud hodie vulgatum, *etiam contra fœdus*; quod respicit aliqui antiquitas cuss.
4. *Facilius potuit quam in poculo*. Non reprehendo, libet tamen iudicare, amicum mortuum conjicere in pane datum venenum potius,

quam in poculo, omisso illo *facilius*.

5. *Latus offendisse*, *abditum*. Quæ potuissent includere scripturam octo Palatinorum: qui omnes sibi constabant in *latus potius*, solum variabant in tercia voce, *aditum*, *additum*. sed & sic quoque omnis editio veritas, ut taceam membranas, à Lambino productas; recentius cuss, *latus offendisse*, *et*, male: nam id mox sequitur: *facilius fallere in pane*.

6. *Comestum*. Datum hoc Prisciano, nam placenti nostri adhibebant vulgato: ni quod pr. & octavus, *comestum*.

7. *Quid si esset ita factum*. Nihil y ariax null. nostri, mallem tamen, *si esset ita factum*, *tamen*, & c.

nupex in auctione quadam vidisse in rebus minutis adun-
cam ex omni parte dentium, & tortuosam venire ferru-
lam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur. Ne mul-
ta: perquiritur ad coactoribus. invenitur ea ferrula ad Stra-
tonem pervenisse. Hoc *incho suspitionis* orto, & apertè infi-
mulato Stratone, puer ille conscius pertimuit: rem om-
nem dominæ indicavit: homines in piscina inventi sunt:
Strato in vincula coniectus est: atque etiam in taberna ejus
numi, nequaquam omnes, reperiuntur. Constatuitur qua-
stio de furto. nam quid quisquam suspicari aliud potest?
An hoc dicitis? armario expilato, pecunia ablata, non om-
ni recuperata, occisis hominibus institutam esse quæstio-
nem de morte Oppianici? cui probatis? quid est, quod
minùs verisimile proferre potuistis? Deinde, ut omittam
cetera, triennio post mortem Oppianici deejus morte qua-
rebatur? Atque etiam *inensa odio prorsum*, Nicostratum eun-
dem illum tum sine causa in quæstionem postulavit. Op-
pianicus primò recusavit. posteaquam illa abducturam se
filiam, mutaturam esse testamentum minaretur: mulieri
erudelissima servum fidelissimum, non in quæstionem tul-
lit, sed planè *ad supplicium* dedit. Post triennium igitur agi-
tata denique quæstio de viri morte habebatur: & de qui-
bus servis habebatur? Nova, credo, res objecta, novi qui-
dam homines in suspitionem vocati sunt. de Stratone, &
de Nicostrato. Quid? Romæ quæsitum de istis homi-
nibus non erat? Itane tandem? mulier jam non morbo,
sed scelere furiosa, cum quæstionem habuisset Romæ, cum
de T. Annii, L. Rutillii, P. Saturii, & ceterorum honestissi-
morum virorum sententia constitutum esset, satis quæsi-
tum videri: eadem de re triennio post, iisdem de homini-
bus, nullo adhibito, non dicam viro (ne colonum fortè ab-
fuisse dicatis) sed *buo viro*: in filii caput quæstionem ha-
bere conata est. An hoc dicitis? mihi enim venit in me-
ntem, quid dici possit, tametsi adhuc non esset dictum:
i cum haberetur de furto quæstio, Stratonem aliquid de
veneno esse confessum? Hoc uno modo, iudices, saepe
multorum *improbitate depressa veritas emergit*, & innocentia
defensio interclauda respirat: quod aut ii, *QVI AD FRAV-
DEM* callidi sunt, non tantum audent, quantum excogi-
tant: aut illi, *QVORVM* *EMINET* audacia, atque projecta
est, à consiliis malitiæ deseruntur. quod si aut *confidens astu-
tia*, aut *callida esset audacia*, vix ulla *obstis modo possit*: Utrum
furtum factum non est? At nihil clarius Latini fuit. An ad
Stratonem suspicio non pervenit? At is & ex ferrula inli-
mulatus, & à puero conscio est indicatus. An id actum non
est in querendo? Quæ fuit alia igitur causa querendi? an,
id quod dicendum vobis est, & quod tum Sallia dicebat,
cùm de furto quæreretur, nam Strato iisdem in tormentis
dixit de veneno? En hoc illud est, quod autè dixi: *mulier
abundat audacia: consilio & ratione destituit*. nam tabella quæ-
stionis plures profecerunt, quæ recitari, vobisque editæ
sunt, ille ipsæ, quas tum obsignatas esse dixi: in quibus ta-
bellis de furto littera nulla invenitur. Non venit in men-
tem, primam orationem Stratonis conscribere de furto,
post aliquid adjungere dictum de veneno: quod non
percontatione quæsitum, sed *dolore expressam* videretur.
Quæstio de furto est, veneni jam suspicione, superiore
quæstione, sublata: quod ipsum hæc eadem mulier in-
dicarat: quæ ut Romæ de amicorum sententia staturat
satis esse quæsitum, postea per triennium maximè ex o-
mnibus servis Stratonem illum dilexerat, in honore ha-
buerat, commodis omnibus affecerat. Cùm igitur *de
furto* quæreretur, & de furto, quod ille sine controversia fe-

cerat: tum ille de eo, quod quærebatur, verbum nullum
fecit? de veneno statim dixit? de furto, si non eo loco,
quo debuit, ne in extrema quidem, aut media, aut in ali-
qua denique parte quæstionis, verbum fecit ullum? Jam
videtis, illam nefariam mulierem, iudices, eadem manu,
qua, si detur potestas, interficere filium cupiat, hæc scilicet
quæstionem conscripsisse. Atque istam ipsam quæstio-
nem, dicite, quis obsignavit? Unum aliquem nomina-
te: neminem repericis, nisi fortè ejusmodi hominem,
quem ego proferri malim, quàm neminem nominari.
Quid ais, T. Atti? tu periculum capitis, tu indicium scele-
ris, tu fortunæ alterius litteris conscriptas in iudicium af-
feras: neque earum *auctoritatem litterarum*, neque obsigna-
torem, neque testem ullum nominabis? & quæ tu pe-
stem innocentissimo filio ex matris sinu deponseris, hæc
hi tales viri comprobabant? 2 Esto: in tabellis nihil est
auctoritatis: quid? ipsa quæstio, iudicibus: quid? ami-
cis, hospitibusque Oppianici, quos adhibuerat antea: quid?
huic tandem ipsi tempori, cur non reservata est? quid
istis hominibus factum est, Stratone, & Nicostrato? qua-
ro abs te, Oppianice, servo tuo Nicostrato quid factum
esse dicas. quem tu, cùm hunc brevi tempore accusaturus
esses, Romam deducere, dare potestatem indicandi, in co-
lunem denique *servare quæstionem*, servare his iudicibus, ser-
vare huic tempori debuisti. Nam Stratonem quidem, iu-
dices, in cruceam actum esse exacta scitote lingua: quod
nemo est Latinatum, qui nesciat. Timet mulier avari-
tis non suam conscientiam; non odium municipum, non fam-
mam omnium: sed, quasi non omnes, ejus sceleris testes
essent futuri, sic metuit, ne condemnaretur extrema *ser-
vuli voce morientis*. Quod hoc portentum, dii immortales?
quod tantum monstrum in ullis locis? quod tam inse-
stum scelus, & immane, aut unde natum esse dicamus?
Jam enim videtis profectò, iudices, non sine necessitati-
me, ac maximis causis, principio orationis meæ de ma-
tre dixisse. nihil est enim mali, nihil sceleris, quod illa
non ab initio filio voluerit, optaverit, cogitaverit, effe-
cerit. Mitto illam primam libidinis injuriam: mitto ne-
farias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulsum
ex matrimonio filiam: quæ nondum ad hujusce vitæ peri-
culum, sed *ad commune familia dedecus* pertinebant, nihil
de alteris Oppianici nuptiis queror: quarum illa cùm ob-
sides filios ab eo mortuos accepisset, tum denique in fa-
milia luctum, atque in privignorum funus nupit. Præ-
tereo, quod Aurium Melinum, cujus illa quondam so-
cius, paulò antè uxor fuisset, cùm Oppianici esse opera
proscriptum, occisumque cognosceret, eam sibi domum,
sedemque conjugii delegit. in qua quotidie superioris visi
mortis indicia, & spolia fortunarum videret. Illud pri-
mum queror, de illo scelere, quod nunc denique patefa-
ctum est, Fabriciani veneni: quod jam tum recens, suspi-
ciosum ceteris, huic incredibile, nunc verò apertum jam
omnibus, ac manifestum videtur. Non est profectò de illo
veneno *celata mater*: nihil est ab Oppianico sine consilio
mulieris cogitatum: quod nisi esset: certè postea, depre-
hensa re, non illa ut ab improbo viro discessisset: sed ut à
crudelissimo hoste fugisset, domumque illam, in perpetuum,
scelere omni affluentem, reliquisset. non modò id
non fecit, sed ab illo tempore nullum locum prætermisit,
in quo non instrueret insidias aliquas, ac dies omnes, ac
noctes tota mente mater *de pernicio filii* cogitaret. quæ pri-
mum, ut istum confirmaret Oppianicum accusatorem filio
suo, 3 donis muliebribus, collocaione filii, spe heredita-

cc 5

tis

1. *Cum haberetur de furto quæstio*] Præmittunt veteres cùm, meo more,
cum haberetur. neque abeunt in il. Palatio adeo ut suspiciendum sit, quo-
modo hæc iterum locum suum occupare queat.
2. *Esto in tabellis nihil est auctoritatis*] Fugida admodum est conse-
ctura, non nihil est. imo quàm magis elevat auctoritatem tabellarum,
statè plus serviant argumentationi, & verò vulgare robar in omni-

bus Pall. & edd. vert.
3. *Donis muliebribus, collocaione filii*] Legitur serè hodie *donis, mun-
ribus, est*. quod eruit è suis Victoris, firmavitque lib. XI. Var. lect. cap.
22. offendique erit in Palat. sec. sed enim cum in ceteris octo, item in
veteris cœsis, restet illud prius, nolui id temerè eliminare: præcipue
cùm annotat Gualterius, sic quoque locutum libro I. Livium.

lib. quæ

tis obstrinxit. 1 Itaque apud ceteros, novis inter propin-
 quos susceptis inimicitias, sæpe fieri *divoria*; 2 atque affi-
 nitatum discordia vidimus: hæc mulier satis firmum accu-
 satorem filio suo fore neminem putavit, nisi qui in matri-
 monium sororem ejus ante duxisset. ceteri NOVIS AFFI-
 NITATIBUS adducti, veteres inimicitias sæpe deponunt:
 illa sibi ad confirmandas inimicitias, affinitatis conjun-
 ctionem pignori fore putavit. Neque in eo solum diligens
 fuit ut accusatorem filio suo compararet: sed etiam cogita-
 vit, quibus eum rebus *armaret*, hinc enim illæ sollicitationes
 fervorum & minis, & promissis: hinc illæ infinitæ, crude-
 lissimæque de morte Oppianici quaestiones: quibus finem
 aliquando non muliebris modus, sed amicorum auctori-
 tas fecit. ab eodem scelere illæ triennio post habitæ Larini
 quaestiones: ejusdem amentis falsæ conscriptiones qua-
 sitionum: ex eodem furore etiam illa conscelerata *exfectio*
lingua: totius denique hujus ab illa est & inventa, & ad-
 ornata comparatio criminis. Atque his rebus cum instru-
 ctum accusatorem filio suo Romam ipsa misisset: paulli-
 sper, conquirendorum, & conducendorum testium causa,
 Larini est commorata: postea autem, cum appropinquare
 hujus judicium, ei nuntiatum est, confestim huc advola-
 vit, ne aut accusatoribus diligentia, aut pecunia testibus
 decisset: aut ne fortè mater sibi optatissimum specta-
 culum hujus sordium, atque luctus, & tanti squaloris amit-
 teret. Jam verò quod iter Romam ejus mulieris fuisse exi-
 stimatis? quod ego propter vicinitatem Aquinatium, 3 &
 Venafranorum, ex multis audivi, & comperi: quos concu-
 rsum in his oppidis? quantos & virorum, & mulierum
genitius esse factos? mulierem quandam Larino, 4 atque
 illam usque à mari supero Romam proficisci, cum magno
 eomitatu, & pecunia, quo facilius circumvenire iudicio ca-
 pitis, atque *opprimere* *res filiorum* posset. Nemo erat illorum, pæ-
 nè dicam, quin expiandum illum locum esse arbitraretur,
 quæcumque illa iter fecisset: nemo, quin terram ipsam vio-
 lati, quæ mater est omnium, vestigiis consceleratæ matris
 putaret. itaque nullo in oppido consistendi potestas ei fuit:
 nemo ex tot hospitibus inventus est, qui non *contagionem*
adspicius fugeret. nocti se potius, ac solitudini, quam ulli
 aut urbi, aut hospiti committebat. Nunc verò quid agat,
 quid moliat, quid denique quotidie cogitet, quem igno-
 rare nostram putat? quos appellat, quibus pecuniam pro-
 miserit, quorum fidem pretio labefactare conata sit, tene-
 mus. quin etiam *nocturna sacrificia*, quæ putat occultiora
 esse scelerataque ejus preces, & nefaria vota cognovimus:
 quibus illa etiam deos immortalis de suo scelere testatur,
 neque intelligit, PIETATE, & religione, & iustis preci-
 bus, deorum mentis, non contaminata superstitione, ne-
 que ad scelus perficiendum cæcis hostiis posse placari, cujus
 ego furem, atque crudelitatem deos immortalis à suis
 aris, atque templis aspernatos esse confido. Vos, iudices,
 quos huic A. Cluentio quosdam alios deos ad omne vitæ
 tempus fortuna esse voluit, hujus importunitatem matris
 à filii capite depellite. multi sæpe in iudicando, *peccata libe-
 ram*, *parentum misericordia concesserunt*: vos, ne hujus hone-
 stissime actam vitam matris crudelitati condonetis, roga-
 mus: præsertim cum ex altera parte totum municipium
 videre possitis. Omneis scitote iudices, (incredibile dictu
 est, sed à me verissime dicitur) omneis Latinateis, qui va-
 luerunt, venisse Romam, ut hunc studio, frequentiaque
 sua, quantum possent, in tanto ejus periculo sublevarent.
 Pueris illud, hoc tempore, & mulieribus, oppidum scitote

esse traditum, idque in presentia, in *communis Italia parte*,
 domesticis copiis esse tutum, quos tamen ipsos æque, &
 eos, quos presentis videtis, hujus expectatio iudicii dies,
 noctisque sollicitat. Non illi vos de unius municipis for-
 tunis arbitrantur, sed de totius municipii statu, dignitate,
 commodisque omnibus sententias esse laturos, summa est
 enim, iudices, hominis in communem municipii rem di-
 ligentia, in singulos municipales benignitas, in omneis ho-
 mines iustitia, & fides. præterea nobilitatem illam inter
 suos, locumque à majoribus traditum, sic tuetur, ut *ma-
 rum* gravitatem, constantiam, gratiam, liberalitatem affe-
 quatur. Itaque iis cum verbis publicè laudant, ut non so-
 lum testimonium suum, iudiciumque significet, verum
 etiam curam animi, ac dolorem, quæ dum laudatio recita-
 tur, vos quæso, qui eam detulistis, assurgite. LAUDATIO
 CLUENTII, EX DECURIONUM LARINATIVUM DECRETO.
 Ex lacrymis horum, iudices, exultare potestis, omneis
 hæc decuriones decrevisse lacrymantem. Age verò, vicino-
 rum quantum studium, quam incredibilis benivolentia,
 quanta cura est? non illi in *libellus* laudationum decreta mi-
 lerunt, sed homines honestissimos, quos nossemus omnes,
 huc frequenteis adesse, & hunc presentis laudare volue-
 runt. Adfunt Ferentani, homines nobilissimi, Marrucini
 item pari dignitate: Theano Appulo atque Luceria equi-
 tes Romanos, honestissimos homines, laudatores videtis:
 Boviano, totoque ex Samnio cum laudationes honestissi-
 maz misit sunt, tum homines amplissimi, nobilissimi que
 venerunt. Jam qui in agro Larinati prædia, qui negotia,
 qui res pecuarias habent, honesti homines, & summo
 splendore præditi, facile dictu est, quam sint solliciti,
 quam laborent. Non multi mihi *ab uno sic diligere* videntur,
 ut hic ab his universis. Quam non abesse ab hujus iudicio
 L. Volusieum, summo splendore hominem, ac virtute
 præditum, vellem? quam vellem presentem posse P. Hel-
 vidium Rufum, equitem Romanum, omnium ornatissimum,
 nominare: qui, cum, hujus causa, dies, noctisque vigila-
 ret, & cum me hanc causam doceret, in morbum gravem,
 periculosumque incidit: in quo tamen non minus de ca-
 pite hujus, quam de sua vita laborat. Cn. Tudici senatoris,
 viri optimi, & honestissimi, par studium, & testimonio, &
 laudatione cognoscetis. Eadem spe, sed majore verecun-
 dia, de te, P. Voluamni, quoniam iudex es in A. Cluentium,
 dicimus. Et, ne longum sit, omnium vicinorum summam
 esse in hunc benivolentiam, confirmamus. Horum om-
 nium studium, curam, diligentiam, meumque una labo-
 rem, qui totam hanc causam, vetere instituto, solus per-
 oravi, vestramque simul, iudices, æquitatem, & mansuetu-
 dinem una mater oppugnat. At quæ mater? quam cæcæ
 crudelitate, & scelere ferri videtis: cujus cupiditatem nulla
 unquam turpitudine retardavit: quæ vitii animi in deteri-
 rimas partes iura hominum convertit omnia: cujus ca-
 stilitia est, ut eam nemo hominem: ea vis, ut nemo fe-
 minam: ea crudelitas, ut nemo matrem appellare possit.
 atque etiam nomina necessitudinum, non solum *natura
 nomen*, & *iura mutavit*: uxor generi, noverca filii, filia
 pellex: eò jam denique adducta est, ut sibi, præter for-
 mam, nihil ad similitudinem hominis reservavit. Quare,
 iudices, si scelus odistis: prohibete aditum matris à filii
 sanguine: date parenti hunc incredibilem dolorem ex sa-
 lute, ex victoria liberum: patimini, matrem, ne orbata
 filio lateatur, viciam potius vestra æquitate discedere. Sin
 autem, id quod vestra natura postulat, pudorem, bonita-
 tem,

1. Itaque apud ceteros, etc.] Lambinus, Itaque quod, si è libris non car-
 po, mallem tamen, ut est in Pal. sec. Ita quod apud est.

2. Atque adfinitatum discordia videmus.] Sic editioes à prima proximi-
 mæ, nam princeps, atque diffinitatum disc. Lambinus edidit, atque adfinit-
 atum disc. sed ne sic quidem rem acu tetigit, nam Palatinæ plerique atque
 infimum disc. unus etiam intinam, ut forte fuerit intimum, 277. 78

intinorum.

3. Et Venafranorum.] Pall. & olim cull. Aferentorum; vel simile
 quid; ut dubium mihi non fiat legendum Aferentorum, quorum me-
 minit Plinius lib. III. cap. 5.

4. Atque illam.] Guelmius adnotavit fortè legendum, il-
 lam.

tem, virtutemque diligitis: levate hunc aliquando supplicem vestrum, iudices, tot annos in falsa invidia, periculique versatum: qui nunc primum post illam flammam, aliorum factis, & cupiditate excitatam, spe vestrae aequitatis erigere animum, & paulum respirare à metu coepit: cui posita sunt in vobis omnia: quem servatum esse plurimi cupiunt, servare soli vos potestis. Orat vos Avitus, iudices, & fens obsecrat, ne se invidia, qui in iudicio valere non debet: ne matri, cuius vota, & preces à vestris mentibus repudiare debetis: ne Oppianico, homini nefario, condemnato jam, & mortuo, condonetis. Quod si qua calamitas hunc in hoc iudicio affligerit innocentem: nam iste miser, iudices, si, quod difficile factu est, in vita remanebit, saepe, & multum queretur, deprehensum esse illud quondam Fabricianum venenum, quod si tum indicatum non esset: non huic arumidissimo venenum illud fuisset, sed multorum medicamentum laborum: postremò etiam fortassis

mater exsequias illius funeris profecuta, mortem se filii iugere simulasset. nunc verò quid erit profectum, nisi ut huius ex mediis mortis insidiis vita ad luctum reservata; mors sepulchro patris privata esse videatur? Satis diu fuit in miseris, iudices: satis multos annos ex invidia laboravit, nemo huic tam iniquus, præter parentem, fuit; 1. cuius animum non jam expletum esse putemus, vos, qui æqui estis omnibus, qui, ut quisque crudelissimè oppugnatur, eum lenissimè sublevatis, conservate A. Cluentium: restituite incolumem municipio; amicis, vicinis, hospitibus, quorum studia videtis, reddite; vobis in perpetuum, liberisque vestris obstringite. vestrum est hoc, iudices, vestrae clementiae: rectè hoc repetitur à vobis, ut vitum optimum, atque innocentissimum, plurimisque mortalibus carum, atque jucundissimum, his aliquando calamitatibus liberetis: ut omnes intelligant, in concionibus esse invidia locum, in iudicio veritatem.

1. Cuius animum non jam expletum esse patemus.] Pal. pr. sec. tert. non habent negativam.

M. TVLLIVS CICERO
DE
LEGE AGRARIA,
KALENDIS JANVAR.
CONTRA
P. SERVILIUM RULLUM,
TRIBUNVM PL. IN SENATV.
ORATIO DECIMAQVINTA.

Desunt permulta

SYNOPSIS.

Causa. P. Servilius Rullus trib. plebis legem tulit, de Decemviris creandis ad omnes agros publicos (quibusdam exceptis) vel qui extra Italiam vel in Italia essent, partim vendendis, impositis vectigali, partim colonis dividendis, partim prævatorum quosdam emendandos. Hanc legem Cicero primo Magistratus die, hoc est, Kalendis Januariis, in senatu, ipso præsentè Rullo, & aliis trib. pleb. & post ad populum distulisti. Capita legis varia, de quibus vide hanc & sequentem orationem. Eventus qui fuerit, dicitur in sequenti orationis Synopsi.

* quæ res apertè petebatur, ea nunc occultè cuniculis oppugnatur, dicent enim decemviri, id quod & dicitur à multis, & sæpe dictum est; post eosdem consules, regis Alexandrini testamento, regnum illud, populi Rom. esse factum. Dabitur igitur Alexandriam etiam petentibus iis, quibus apertissimè pugnantibus restituitis? hæc, per deos immortales, utrum esse vobis consilia siccorum, an viro tentorum somnia: & utrum cogitata sapientum, an optata furiosorum videntur? Videte nunc, proximo capite, ut impurus helluo turdet rempublicam, ut à majoribus nostris

possiones reliquas disperdat, & dissipet: ut sit non minus in populi Rom. patrimonio nepos, quàm in suo. Proscribit in sua lege vectigalia, quæ decemviri vendant, hoc est, proscribit auctorem publicorum bonorum, agros emi vult, qui dividantur: quærit pecuniam, videlicet excogitabit aliquid, atque afferet, nam superioribus capitibus dignitas populi Rom. violabatur: nomen imperii in commune odium orbis terræ vocabatur: urbes pacatæ, agri sociorum, regum status & decemviris donabantur: nunc præsens, certa, pecunia numerata, quæritur. Exspecto, quid tribunus plebis

PAL. pr. adscriptum habet; deesse à principio folia duo.

1. Decemviri donabantur.] Alii emendant vendebantur, quod eodem dicit, & tamen est contra m. l. edicolæque, itaque præter librorum

auctoritatem nihil moveo, ut fecit Lambinus; qui correctionem Puteani aliquin insignem intulit libris Tullii.

2. Post-